

Dragica Dujmović Markusi ▶ Vedrana Močnik

PISANJE ŠKOLSKOGA ESEJA

na državnoj maturi školske godine 2024./2025.

zadatci s primjerima opisivača

- ▶ Ova je vježbenica **Dodatak radnome priručniku *PISANJE od slova do slova*** koji je namijenjen pripremi ispita pisanja (sažetak, školski esej) na državnoj maturi.
- ▶ U njoj se nalaze **zadatci za pisanje školskoga eseja s opisivačima**, a polazni su tekstovi iz književnih djela propisanih *Ispitnim katalogom za državnu maturu u školskoj godini 2024./2025.*
- ▶ Budući da se **sažetak** pisao i prošle školske godine te da je detaljno objašnjen u radnome priručniku *PISANJE od slova do slova*, u kojemu se nalaze i dva zadatka s primjerima sažetaka, u ovu vježbenicu nisu uvršteni novi zadatci za pisanje sažetka.

Izdavač

Profil Klett d. o. o.
Zagreb, Petra Hektorovića 2

Za Izdavača

Dalibor Greganić

Direktorica uredništva

Katarina Lipovac

Urednica

dr. sc. Dragica Dujmović Markusi

Recenzentica

Mirjana Bogdanović, prof.

Lektorica

Tanja Španjić, prof.

Naslovnica

Profil Klett d.o.o.

Likovno-grafičko oblikovanje

Profil Klett d.o.o.

Prijelom unutarnjih stranica

Profil Klett d.o.o.

Fotografije i ilustracije

Arhiva Profila, Shutterstock

2., izmijenjeno izdanje, 2025.

Zagreb, Hrvatska

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove vježbenice ne može biti objavljen ili pretisnut bez prethodne suglasnosti izdavača i vlasnika autorskih prava.

Uvod	5
Pisanje na državnoj maturi	6
Školski esej na državnoj maturi	7
Književna djela za pisanje školskoga eseja	9

I. Esejska književna djela (podsjetnik)

Sofoklo, <i>Antigona</i>	13
August Šenoa, <i>Prijan Lovro</i>	14
Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije	15
Antun Gustav Matoš, izbor iz novela	16
Franz Kafka, <i>Preobražaj</i>	17
Ranko Marinković, <i>Kiklop</i>	18

II. Zadatci za vježbu (interpretacijski esej)

Sofoklo, <i>Antigona</i>	22
August Šenoa, <i>Prijan Lovro</i>	24
Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije	26
Antun Gustav Matoš, <i>Cvijet sa raskršća</i>	28
Franz Kafka, <i>Preobražaj</i>	30
Ranko Marinković, <i>Kiklop</i>	32

III. Rješenja zadataka (primjeri opisivača)

Uvodne upute	36
Sofoklo, <i>Antigona</i>	37
August Šenoa, <i>Prijan Lovro</i>	39
Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije	43
Antun Gustav Matoš, <i>Cvijet sa raskršća</i>	46
Franz Kafka, <i>Preobražaj</i>	49
Ranko Marinković, <i>Kiklop</i>	52

Dodatak

Tablica za pisanje koncepta školskoga eseja	56

Vježbenica *Pisanje školskoga eseja* dopuna je radnome priručniku *Pisanje (od slova do slova)*, a namijenjena je uvježbavanju pisanja školskoga eseja na državnoj maturi školske godine 2024./2025.

Budući da se djela za školski esej propisuju ispitnim katalogom u rujnu za tekuću školsku godinu, u priručniku *Pisanje (od slova do slova)*, objavljenu početkom 2023. godine, nalaze se zadatci za djela propisana ispitnim katalogom za proteklu školsku godinu. Stoga smo uz već postojeće materijale objavljene u tom priručniku (postupak pisanja školskoga eseja, primjeri opisivača, vrednovanje) u ovoj vježbenici dodali **šest novih zadataka za pisanje školskoga eseja s primjerima opisivača** koji su usklađeni s promjenama u novome ispitnom katalogu. Pritom smo, kad je to bilo potrebno, uputili na sadržaj priručnika *Pisanje (od slova do slova)* služeći se sljedećom oznakom:

► U **Ispitnome katalogu za državnu maturu u školskoj godini 2024./2025.** propisano je da se područje *Pisanja* ispituje dvama zadatcima:

- zadatkom za pisanje **sažetka**
- zadatkom za pisanje **školskoga eseja**.

► Pisanje **sažetka** detaljno je objašnjeno na primjerima u priručniku.

Sažetak (7. – 22. str.). Zadatci za vježbu s rješenjima (54. – 61. str.)

► Promjene u ispitnome katalogu odnose se na **popis djela na temelju kojih se piše školski esej**. Naime, za razliku od prethodne godine, ove je godine za državnu maturu propisano **šest djela**. Stoga se u pripremi za pisanje školskoga eseja treba služiti ovom vježbenicom i ranije objavljenim priručnikom.

Školski esej (24. – 52. str.)

Esejski zadatci objavljeni u priručniku *Pisanje (od slova do slova)* mogu poslužiti za dodatnu vježbu.

Nadamo se da ćete, služeći se priručnikom *Pisanje (od slova do slova)* i ovom vježbenicom, dobro uvježbati vještinu pisanja sažetka i školskoga eseja te uspješno položiti ispit pisanja na državnoj maturi.

Struktura ispita iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi

Ispit iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi čine tri ispitne cjeline:

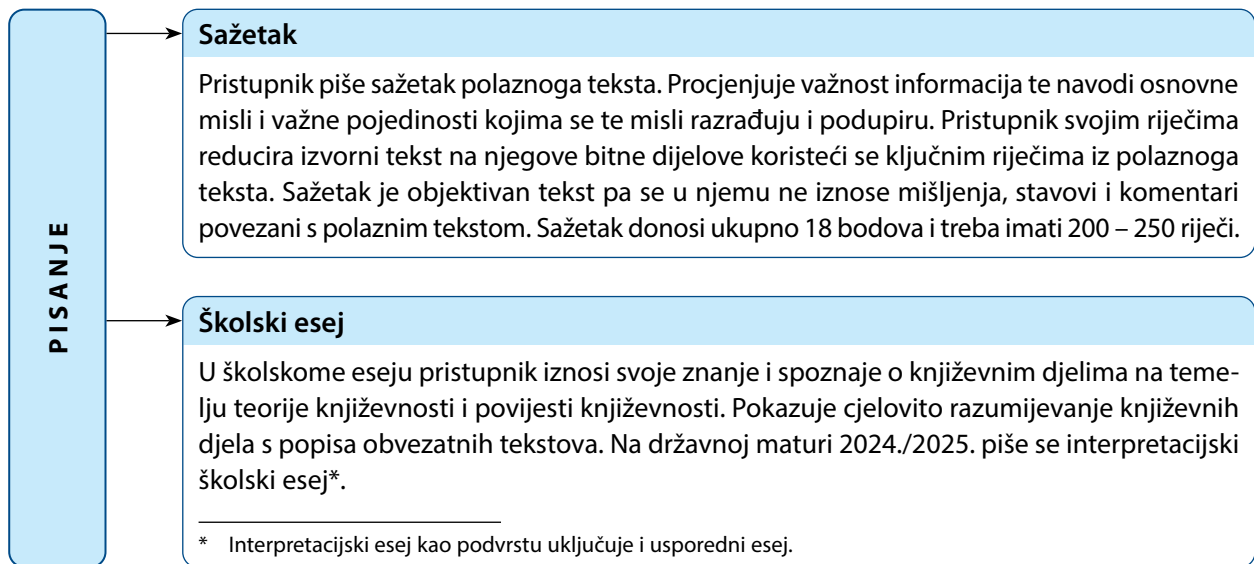
1. Čitanje, književnost i hrvatski jezik
2. Sažetak
3. Školski esej.

Struktura ispita iz Hrvatskoga jezika na državnoj maturi (6. str.)

Pisanje sažetka i školskoga eseja

Pisanje se na državnoj maturi ispituje dvama zadatcima: pisanjem **sažetka** i pisanjem **interpretacijskoga školskog eseja**. U *Ispitnome katalogu za državnu maturu u školskoj godini 2024./2025.* ukratko je predstavljeno što se od učenika očekuje u tom dijelu ispita.

ŠKOLSKI ESEJ NA DRŽAVNOJ MATURI

U radnome priručniku *Pisanje (od slova do slova)* prikazan je postupak pisanja školskoga eseja na državnoj maturi: od vrste eseja i strukture esejskoga zadatka do primjera opisivača i vrednovanja. Budući da se u novom ispitnom katalogu ništa od toga nije mijenjalo, u nastavku teksta uputit ćemo na te sadržaje.

VRSTA: interpretacijski školski esej

- ▶ U **interpretacijskome eseju** pristupnik iznosi svoje spoznaje o književnosti i pokazuje razumijevanje književnih djela u cjelini tako da na polazno pitanje odgovara **središnjom tvrdnjom** koju argumentira na temelju **analize zadanoga ulomka** i na temelju poznavanja svih sastavnica **djela u cjelini**.

(Ispitni katalog za državnu maturu školske godine 2024./2025.)

ZADATAK ZA PISANJE ŠKOLSKOGA ESEJA

- ▶ Zadatak za pisanje školskoga eseja sastoji se od nekoliko elemenata:
 1. opće **upute** za pisanje eseja
 2. **polaznoga pitanja** ili **tvrdnje**
 3. **polaznoga teksta** / **polaznih tekstova**
 4. **smjernica** za pisanje.

PISANJE
od slova
do slova

Školski esej (29. str.)

PISANJE ŠKOLSKOGA ESEJA (ogledni primjer)

- ▶ **Postupak pisanja školskoga eseja** detaljno je opisan i razrađen po koracima u priručniku *Pisanje (od slova do slova)*. Kao polazni tekst uzet je ulomak romana Johanna Wolfganga Goethea *Patnje mladog Werthera*. Služeći se navedenim postupkom (pisanje koncepta, radne verzije i konačne verzije / čistopisa), sami možete napisati školski esej na temelju ulomaka književnih djela propisanih za državnu maturu u školskoj godini 2024./2025.

PISANJE
od slova
do slova

Školski esej (30. – 36. str.)

- ▶ Primjer **tablice za pisanje koncepta** nalazi se na kraju ove vježbenice.

PRIMJER OPISIVAČA

- ▶ Primjer opisivača za školski esej na temelju postavljenoga zadatka naveden je nakon opisa postupka: predstavljen je **autor i djelo**, postavljena je **središnja tvrdnja** kao odgovor na polazno pitanje, navedeni su, objašnjeni i potkrijepljeni **argumenti** kojima se obrazlaže središnja tvrdnja, a na kraju se donosi primjer **zaključka**.
- ▶ Važno je zapamtiti da su predloženi opisivači samo **ogledni primjer**, odnosno samo neki od mogućih odgovora, što znači da ih se može i drukčije oblikovati ovisno o tome kako je postavljena središnja tvrdnja.

PISANJE
od slova
do slova

Primjer opisivača za školski esej (37. – 38. str.)

VREDNOVANJE ŠKOLSKOGA ESEJA

- ▶ Školski esej vrednuje se s obzirom na pet sastavnica:

1. središnju tvrdnju
2. argumentaciju
3. povezanost teksta
4. upotrebu rječnika
5. pravopisnu i gramatičku točnost.

Svaka sastavnica donosi najviše tri boda.

PISANJE
od slova
do slova

Školski esej (39. str.)

Pri pisanju školskoga eseja možete se služiti **PODSJETNIKOM** u kojemu se sažeto prikazuje postupak pisanja školskoga eseja (koraci).

PISANJE
od slova
do slova

Školski esej – podsjetnik (40. str.)

KNJIŽEVNA DJELA ZA PISANJE ŠKOLSKOGA ESEJA

Sofoklo
ANTIGONA

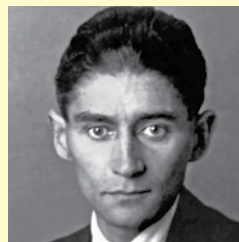
August Šenoa
PRIJAN LOVRO

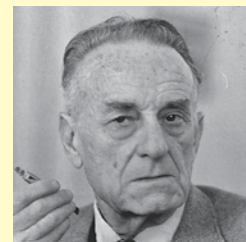
Silvije Strahimir
Kranjčević
IZBOR IZ POEZIJE

Antun Gustav Matoš
IZBOR IZ NOVELA

Franz Kafka
PREOBRAŽAJ

Ranko Marinković
KIKLOP

ESEJSKA KNJIŽEVNA DJELA

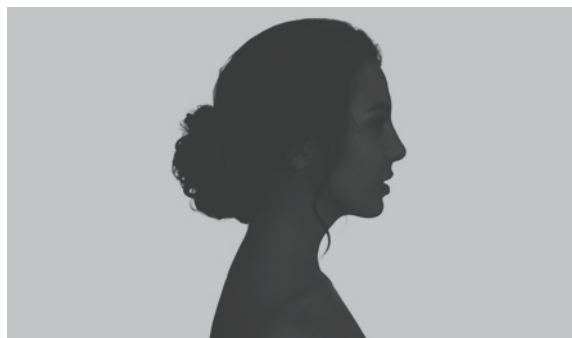
- ▶ podsjetnici
- ▶ zadatci
- ▶ primjeri opisivača

BROJ STRANICE

▶ Sofoklo, <i>Antigona</i>	13	22	37
▶ August Šenoa, <i>Prijan Lovro</i>	14	24	39
▶ Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije	15	26	43
▶ Antun Gustav Matoš, izbor iz novela	16	28	45
▶ Franz Kafka, <i>Preobražaj</i>	17	30	48
▶ Ranko Marinković, <i>Kiklop</i>	18	32	51
ESEJSKA KNJIŽEVNA DJELA (podsjetnik)		ZADATCI ZA VJEŽBU (interpretacijski esej)	RJEŠENJA ZADATAKA (primjeri opisivača)

**ESEJSKA KNJIŽEVNA
DJELA (PODSJETNIK)**

Sofoklo, *Antigona*

August Šenoa, *Prijan Lovro*

Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije

Antun Gustav Matoš, *Cvijet sa raskršća*

Franz Kafka, *Preobražaj*

Ranko Marinković, *Kiklop*

Antika (grčka književnost)

Književnopovijesno razdoblje

- od 8. st. pr. Kr. (Homer) do 476. g. (pad Zapadnoga Rimskog Carstva)

Klasično razdoblje

(oko 450. g. pr. Krista – 323. g. pr. Krista)

Atena je kulturno i političko središte. U središtu je književnoga stvaralaštva čovjek, a djela se bave aktualnim i općeljudskim problemima. Dominiraju dramske vrste (tragedija i komedija).

Grčka tragedija

- **Teme** su uglavnom iz mitova.
- **Likovi** su mitološki junaci visokih moralnih načela koji slijede svoje uzvišene ideale, ali upravo to ih vodi u propast. Dakle, tragedija ima **tragičan završetak** ne zato što je **tragički junak** nešto skrivio, nego zato što je djelovao u skladu sa svojim načelima. U tom je njegova **tragička krivnja**.
- Tema se obrađuje **uzvišenim stilom**.
- Cilj izvođenja tragedije jest **katarza**, tj. pročišćenje osjećaja kod gledatelja. Do katarze dolazi jer gledatelj proživljava s likovima sve što se zbiva na sceni te tako postaje bolji i plemenitiji.

Značajke tragedije

- tragički junak
- tragička krivnja
- tragičan završetak
- uzvišen stil

Sofoklo

(496. – 406. g. pr. Krista)

• Sofoklo prikazuje ljude kakvi bi trebali biti.

ANTIGONA

AUTOR

- uvodi trećega glumca, a time omogućuje složeniju radnju
- lik je idealiziran, ali ima i ljudske mane – neodlučnost, patnju

KONTEKST

- antika
- grčka književnost
- tragedija
- dionizijske svečanosti

KNJIŽEVNOTEORIJSKI POJMOVI

- tragedija
- likovi
- dramski sukob
- kompozicija
- dijalog
- monolog
- katarza

LIKOVI

- **Antigona**
- **Kreont**
- Izmena
- Tiresija
- Hemon
- Euridika
- zbor/kor staraca tebanskih

DRAMSKA RADNJA (kompozicija)

Uvod: U dijalogu Antigone i Izmene vidljiva je Antigonina odlučnost da prekrši Kreontovu naredbu i pokopa brata Polinika.

Zaplet: Stražari dovode Antigonu pred Kreonta.

Kulminacija: Antigona se ne boji Kreonta i smatra da je ispravno postupila. Kreont naređuje da ju živu zazidaju. Hemon moli oca da odustane od kazne, ali Kreont to ne želi.

Peripetija: Tiresija upozorava Kreonta da se bogovi ljute zbog njegovih odluka (nepokopan Polinik, zatvorena Antigona) i Kreont ga odlučuje poslušati.

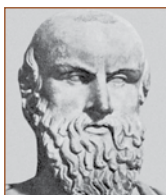
Rasplet: Glasnik objašnjava što se dogodilo u grobnici: Antigona se objesila, Hemon se ubio. Nakon te vijesti ubija se Euridika. Kreont ostaje sam.

DRAMSKI SUKOB

- **božanski zakoni (Antigona) i ljudski zakoni (Kreont)**
- Antigona kao tragična junakinja: njezina **tragička krivnja** vodi ju u smrt
- Kreont kao vladar koji se postavio iznad božanskih zakona i zato mora biti kažnjen.

AKTUALNOST DJELA

- altruizam
- žrtvovanje za bližnje
- pojedinci koji se postavljaju iznad (nepisanih, ali moralnih) zakona

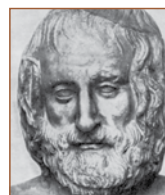
Eshil
(525. – 456. g. pr. Krista)

Uvodi drugoga glumca.

Sofoklo
(496. – 406. g. pr. Krista)

Uvodi trećega glumca.

Euripid
(485./4. – 406. g. pr. Krista)

Šenoino doba

(protorealizam/predrealizam)

(1860. – 1881.)

1860. godine ukinut je Bachov apsolutizam i vraća se ustavno doba, a August Šenoa javlja se prvim književnim radovima. Afirmira se kao najznačajniji književnik cijeloga razdoblja pa se ono naziva **Šenoino doba**.

August Šenoa 1865. godine objavljuje **programatski članak** *Naša književnost* u kojemu kritizira postojeće stanje u hrvatskoj književnosti. U njemu iznosi svoj literarni program zalažući se za tendencioznu (angažiranu) književnost koja će se obratiti narodu, a bit će istovremeno poučna i zabavna.

Razdoblje završava Šenoinom smrću 1881. godine. Godina Šenoine smrti poklopila se s pojavom novoga naraštaja hrvatskih književnika koji će se afirmirati u razdoblju **realizma** (1881. – 1892.).

Stilska obilježja

- uz nacionalnu tematiku javljaju se i djela socijalne tematike
- miješaju se elementi romantičarskoga i realističkoga stila
- dominiraju prozne vrste, a kao književna vrsta afirmira se roman

AUGUST ŠENOA

Suvremena tematika

- Prijan Lovro
- Kanarinčeva ljubovca
- Branka
- Karanfil s pjesnikova groba
- Prosjak Luka

Povijesni romani

- Zlatarovo zlato
- Seljačka buna
- Diogenes
- Kletva (nedovršeni roman)

Gledajući iz današnje perspektive, Šenoa se smatra **utemeljiteljem hrvatske umjetničke proze** (prva realistička novela, prvi umjetnički roman) i književnikom koji je stvorio i odgojio hrvatsku **čitateljsku publiku**.

pripovjedač
romanopisac

pjesnik
feljtonist
kritičar

August Šenoa
(1838. – 1881.)

PRIJAN LOVRO

GRAĐA, TEMA

- Šenoa uzima građu iz suvremenoga života. U noveli se pojavljuje lik pripovjedača Augusta i pripovjedačeva prijatelja (*prijana*) Lovre, građen prema Šenoinu prijatelju iz studentskih dana.
- Pričom o prijanu Lovri uvodi se **realistička tema**: tragična sudbina nadarenoga seoskog djeteta na putu do intelektualca (nepravedni društveni odnosi). Ovu temu **Šenoa uvodi u hrvatsku književnost**, a o njoj pišu i književnici u razdoblju realizma.

KNJIŽEVNA VRSTA: realistička novela

PRIPOVJEDAČ: u 1. licu – o događajima pripovijeda jedan od likova (književnik August)

KOMPOZICIJA: **uokvirena** (tip uokvirene novele)

- U **OKVIRU** se uvodi lik pripovjedača (književnika Augusta) i okupljenoga društva kojemu će, potaknut udovičinim primjedbama o hrvatskoj književnosti, ispričati priču o prijanu Lovri. Kad pripovjedač završi s pripovijedačjem, društvo će se razići.
- Unutar tog okvira pojavljuju se dvije priče: prva je **priča o druženju pripovjedača s prijanom Lovrom** u Pragu, a ona završava Lovrinim odlaskom iz Praga i vijestima koje o njemu pripovjedač dobiva iz drugih izvora. Unutar te priče umetnuta je druga priča – to je **priča o Lovrinu životu prije susreta s pripovjedačem**, a pripovjedač o tome saznaje iz razgovora s Lovrom.

LIKOVNI

OKVIR

pripovjedač August

udovica

umetnuta priča

pripovjedač
August

Malvina

prijan
Lovro

predsjednik
vlade

Minka

▶ **OSTALI LIKOVNI**: Lovrin otac, majka, sestra, svak (sestrin muž), stari kanonik, Malvinin muž, Minkin otac, svećenik Ante, Anđelija...

Prijan Lovro

Prateći fabulu, čitatelj dobiva uvid u razvoj lika i razloge njegovih postupaka. Motivacija je lika **socijalno-psihološka**: Lovrini su postupci uvjetovani njegovim seoskim podrijetlom i njegovim karakterom, tj. strašću kojom ulazi u svaku situaciju, povrijeđenošću zbog nesretne ljubavi, očajem zbog situacije u kojoj se zbog njega našla obitelj i sl. Ipak, najviše su njegovu tragičnom kraju pridonijeli nepravedni društveni odnosi: primjerice, zbog siromaštva se školovao za svećenika, a zbog staleških razlika i svećeničkoga poziva nije mogao biti s Malvinom. Osim toga, u Lovri postoji i unutarnji konflikt između materijalne situacije u kojoj se nalazi (neimaština) i onoga čemu teži (znanje, velika djela).

KNJIŽEVNI TERMINI

- uokvirena kompozicija
- pripovjedač u 1. licu
- fabula
- socijalno-psihološka motivacija lika
- realistička poetika

Hrvatski realizam (1881. – 1892.)

- Razdoblje hrvatskoga realizma započinje godinom Šenoine smrti (1881.), a završava pojavom novele Antuna Gustava Matoša *Moć savjesti* (1892.) koja svojim modernističkim obilježjima otvara novo razdoblje (hrvatsku modernu).
- Središnji je časopis ovoga razdoblja *Vijenac*, čiji je dugogodišnji urednik ranije bio August Šenoa.
- Realistički se književnici, uglavnom pravaški orijentirani, kritički osvrću na svoju društvenu stvarnost. U književnim djelima prevladavaju **društvene (socijalne) teme**: suprotnost selo – grad, slom tradicionalnih moralnih vrijednosti, nacionalno pitanje i dr. Dominantne su **književne vrste** romani, novele i pripovijetke, a javlja se i lirska poezija.
- Specifičnost je hrvatskoga realizma **supostojanje različitih stilskih obilježja**: romantizma, realizma, naturalizma, a u posljednjemu desetljeću 19. stoljeća i modernizma.

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

IZ ŽIVOTOPISA

Silvije Strahimir Kranjčević prošao je put od rodnoga Senja (gimnazija, sjemenište) preko Rima (studij teologije, koji je ubrzo napustio) i Zagreba (položeni ispiti za učitelja) do Sarajeva (urednik časopisa *Nada*, nastavnik, ravnatelj). Obilježila ga je buntovnička narav u mladosti i nametnut život izvan domovine.

Kranjčević je najznačajniji pjesnik hrvatskoga realizma. U svojoj se poeziji bavi **općeljudskim temama** (čovjek, Bog, domoljublje), a pjesnika doživljava kao tragičnoga vizionara i proroka.

- **Pjesničke zbirke**: Bugarkinje, Izabrane pjesme, Trzaji
- **Antologijske pjesme**: Moj dom, Gospodskom Kastoru, Eli! Eli! lamá azávtani?!, Mojsije

KRANJČEVIĆEVA POETIKA

TEMATIKA

Kranjčević prikazuje hrvatsku stvarnost, ali njegove se teme uvijek izdižu iznad konkretne situacije na općeljudsku razinu.

- U **Gospodskom Kastoru** tematizira se ljudsko licemjerje, odnosno pokornost radi vlastite koristi.
- U **Mojsiju** se ukazuje na tragičnu sudbinu vizionara i ljudsku nezahtvalnost.
- U pjesmi **Eli! Eli! lama azavtani?!** kritizira se nemoral svećenstva koje je izneverilo Kristovo učenje i ukazuje na socijalnu nepravdu.

Kranjčevićeva poezija izražava **doživljaj svijeta modernoga čovjeka**.

Silvije Strahimir Kranjčević prošao je u svojem stvaralaštvu put od domoljubnih pjesama pisanih zanosnim tonom preko pobune protiv društvene nepravde do pesimizma i propitivanja vlastitih ideala.

IZRAZ

Kranjčević piše vezanim stihom. Služi se različitim vrstama strofe: od dvostih (Eli! Eli! lama azavtani?!) preko klasične strofe (*Gospodskom Kastoru*) do izmjene strofa različite duljine (*Mojsije*).

STILSKA OBILJEŽJA

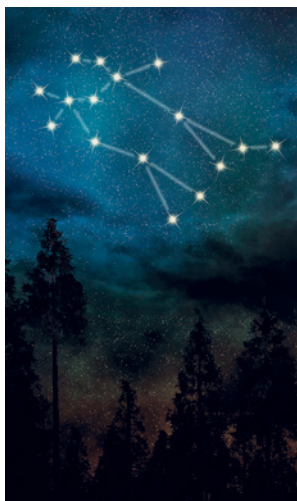
- retoričnost (povišen ton, zahtjev za promjenom stanja, buntovnost)
- bogatstvo pjesničkoga jezika
- uklopljenost u hrvatsku tradiciju (poezija 19. stoljeća, narodna poezija).
- Prema riječima Antuna Gustava Matoša, obilježja su Kranjčevićeve poezije *prometejstvo, buntovništvo i titanizam*.

Kranjčević uzdiže hrvatsku poeziju na europsku razinu. Njegov pesimizam ukazuje na čovjekov egzistencijalni i društveni položaj, a njime se istovremeno izražava pjesnikov prosvjed i potreba stvaranja boljega svijeta.

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

(1865. – 1908.)

Gospodskom Kastoru

- **naslov (ironija)**: Kastor je u grčkoj mitologiji bio jedan od najvećih grčkih junaka, a Kranjčevićev je Kastor pokoran gospodski psić.
- **tema**: licemjerje građanskoga društva; alegorijski prikaz društvene stvarnosti
- **kompozicija**: Pjesma je pisana klasičnom strofom, ali ta je svečana strofa u suprotnosti sa sadržajem: Kastor je psić koji čini sve kako bi živio lagodno zaštićen u domu svojega gospodara (ironična analogija sa stanjem u Hrvatskoj u Kranjčevićevo vrijeme).
- **pjesnički jezik**: Temeljni je stilski postupak kontrast – Kastorovu pristupu svijetu suprotstavljen je život psa na ulici, a svečanom tonu klasične strofe suprotstavljeni su neki izrazi koji nisu svojstveni poetskom jeziku.
- **alegorija**: Prikazujući način na koji živi Kastor, Kranjčević ironično prikazuje čovjekov život od rođenja do starosti ukazujući na gubitak ljudskoga dostojanstva i pokornost vladaru kao način života većine ljudi. Na kraju pjesme, u poanti, ta se alegorija izravno i otkriva.
- **vrsta**: satirična lirski pjesma

Eli! Eli! lamá azávtani?!

- **naslov**: *Bože! Bože! Zašto si me ostavio?!* riječi su koje je, prema predaji, izrekao Isus Krist kad je bio razapet na križu. Kranjčević je tim riječima ukazao na neosjetljivost za ljudsku patnju i na socijalnu nepravdu.
- **tema**: ljudska povijest i suvremeno društvo
- **kompozicija**: U prvom je dijelu pjesme dominantan motiv Golgote (biblijski motiv), a u drugom dijelu prevladavaju povijesni i socijalni motivi: križarski ratovi, nepravda, licemjerje, nemoral svećenstva. Tako se Kristova žrtva pokazuje uzaludnom, a patnja naroda poistovjećuje se s Kristovom patnjom.
- **pjesnički jezik**: Pjesma započinje dvama retoričkim pitanjima kojima se uvodi u lirsku temu (smrt, žrtva) i kojima se naznačuje ton pjesme: ogorčenje i prozivanje onih koji su odgovorni. Povijest čovječanstva pjesnik vidi pesimistično, a ljude koji bi trebali služiti Bogu proziva: *Prošetala se povijest u sramotničkoj halji, / I što smo nebu bliži, sve od neba smo – dalje!* (paradoks)
- **vrsta**: socijalna lirski pjesma

Mojsije

- **naslov**: Mojsije je izveo izabrani narod iz egipatskoga ropstva i uz Božju ga pomoć vodio do Obećane Zemlje, ali u nju nije nikad i sam ušao.
- **tema**: tragična sudbina pjesnika proroka
- **kompozicija**: Pjesma se može podijeliti u dva dijela: prvi je dio dijalog Mojsija i Boga (Jahve), a drugi dio prikazuje put izabranoga naroda u Obećanu Zemlju i Mojsijevu smrt.
- **pjesnički jezik**: Kranjčević se služi epskim, lirskim i dramskim elementima: u pjesmi se iznosi događaj, a nizom pjesničkih slika (npr. prikaz čovjekove prirode) slikovito se prikazuje tragična vizija neshvaćenoga pjesnika proroka. Dramska obilježja vidljiva su u kontrastu (sukobu): suprotstavljeni su Mojsijevi stavovi o čovjeku (ljudska perspektiva) i Jahvin doživljaj čovjeka (božanska perspektiva) te Mojsijevo viđenje naroda i odnos naroda prema Mojsiju.
- **vrsta**: refleksivna lirski pjesma

Hrvatska moderna

Antun Gustav Matoš

U književnosti se javio novelom *Moć savjesti* (1892.) koja se smatra početkom novoga književnog razdoblja – hrvatske moderne.

Matoš je obilježio i kraj toga razdoblja – godina njegove smrti (1914.) ujedno je i godina u kojoj započinje Prvi svjetski rat. To je kraj hrvatske moderne jer ideju ljepote o kojoj se pisalo u razdoblju hrvatske moderne zamjenjuju avangardni pravci koji ruše tradiciju i za novu stvarnost traže drugačiju umjetnost.

Antun Gustav Matoš započeo je svoj književni rad kao novelist, putopisac i esejist, a kasnije je objavljivao i poeziju. Iako ju je počeo objavljivati relativno kasno (1906.), danas ga smatramo najboljim novelistom i pjesnikom hrvatske moderne.

Stilski pluralizam

Stilski pluralizam osnovno je obilježje hrvatske moderne: uz tradicionalne stilove (realizam, naturalizam) javljaju se modernistički stilovi – **impresionizam, simbolizam**.

Od književnih vrsta dominira **lirska pjesma i novela**.

Esteticizam

Modernisti traže autonomiju književnoga djela, odnosno naglašavaju njegovu **estetsku ulogu** smatrajući da se djelom ponajprije treba izazvati estetski doživljaj, tj. ono treba služiti ljepoti.

Predstavnici

Lirska poezija

- Antun Gustav Matoš: *Utjeha kose, Jesenje večer, Srodnost, 1909., Notturmo*
- Vladimir Vidrić: *Dva levita, Dva pejzaža, Adieu*
- Vladimir Nazor: *Cvrčak, Maslina, Zvonimirova lađa*

Novela

- Janko Leskovar, *Misao na vječnost*
- **Antun Gustav Matoš: *Cvijet sa raskršća, Camao***
- Dinko Šimunović: *Muljika, Duga*

Roman

- Milutin Cihlar Nehajev, *Bijeg*
- Ivan Kozarac, *Đuka Begović*

Drama

- Ivo Vojnović, *Dubrovačka trilogija*

**pjesnik
novelist**

putopisac
esejist
feljtonist
književni kritičar

Antun Gustav Matoš

(1873. – 1914.)

STVARALAŠTVO

NOVELISTIČKE ZBIRKE

Iverje (1899.) • *Novo iverje* (1900.) • *Umorne priče* (1909.)

Podjela Matoševih novela

- **impresionističke novele** (domaća sredina, socijalno-psihološka motivacija likova, ironija i groteska)
- **simbolističke novele** (kozmpolitska sredina, motivi ljubavi i smrti, likovi čudaka, psihološka motivacija likova, simboli)

POEZIJA

Pjesme (pjesnička zbirka objavljena 1923.)

ESEJI I PUTOPISI

Ogledi, Vidici i putovi, Naši ljudi i krajevi

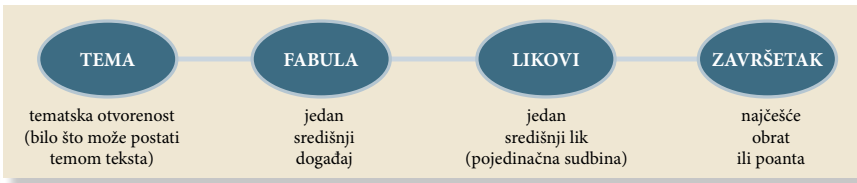
MATOŠEVA POETIKA

Antun Gustav Matoš pisao je pod utjecajem francuskih modernista simbolističkim i impresionističkim stilom. **Simbolizam** je izraženiji u novelistici s bizarnom tematikom i u poeziji, a **impresionizam** u novelistici zagrebačko-zagorske tematike te u putopisima i esejima.

U poeziji mu je uzor Charles Baudelaire, a u novelistici Edgar Allan Poe. Poput svojih uzora Matoš je u središte umjetničkoga stvaranja stavio jezik i njegove izražajne mogućnosti.

Najčešće su teme Matoševe poezije ljubav (*Utjeha kose, Djevojčici mjesto igračke*), pejzaž (*Jesenje večer, Notturmo*) i domoljublje (*Gospa Marija, Gnjezdo bez sokola, 1909., Stara pjesma*).

NOVELA

U razdoblju hrvatske moderne dolazi do **dezintegracije realističke proze**: fabula više nije u prvome planu, a naglasak je na prikazivanju psihologije likova. U središtu su modernističke proze uglavnom likovi umjetnika i intelektualaca: oni su pasivni pojedinci koji se ne uklapaju u sredinu, zaokupljeni su svojim unutarnjim životom, a uglavnom završavaju tragično.

Cvijet sa raskršća

TEMA	sukob ideala i stvarnosti/zbilje
MJESTO	južni francuski gradić N. (kozmpolitska sredina)
RADNJE	<i>kozmpolit</i> – građanin svijeta
LIKOVI	Solus (glavni lik): fotograf, osamljenik; simbol modernoga umjetnika Izabela (lik kao simbol): <i>cvijet sa raskršća</i> – simbol ljepote, umjetnosti
PRIPOVJEDAČ	glavni lik (Solus): neposrednost pripovijedanja
SIMBOLISTIČKA NOVELA	U središtu je zbivanja lik umjetnika, čovjeka neprilagodena društvenim konvencijama, odnosno lik flanera (čovjeka koji besciljno luta promatrajući svijet oko sebe). Radnja se zbiva u kozmpolitskoj sredini, a likovi su svedeni na simbole. U djelima se pojavljuju elementi sna. Proza pisana takvim stilom naziva se simbolističkom prozom .
SIMBOLISTIČKE NOVELE:	<i>Cvijet sa raskršća, Camao, Balkon, Miš, Iglasto čeljade</i> .

Ko nauči na oblak mjesto na krov, na gore mjesto na stube, na šume mjesto na sobe, ko ču glas Gospodnji nad vodama, taj ne može živjeti u kućama. More i vjetar je moje gudalo i moj glasovir, cvijeće i zvijezde su slova u mojoj knjizi, tišina je moja čitateljica. Kao lišće što pada i povene na putovima, tako ću i ja klonuti i požutjeti, i tuda će točak preko mene prijeći na nepoznatoj cesti. Kiša će me oplakati mjesto suza, vjetar će me okupati mjesto glasne naricaljke.

(Solus o sebi u noveli *Cvijet sa raskršća*)

Avangarda

Književnopovijesno razdoblje

- avangarda (od 10-ih do 30-ih godina 20. st.)

Avangardni smjerovi

- futurizam (Italija, Rusija)
- ekspresionizam (Austrija, Njemačka)
- nadrealizam (Francuska)

Pobuna protiv tradicije (poetika osporavanja)

Najznačajnija djela

pripovijetke:

- Preobražaj*
- Seoski liječnik*
- Umjetnik u gladovanju*

romani:

- Proces*
- Dvorac*
- Amerika*

- Probuditi spavače i ukazati im na istinski život. (temeljna poruka Kafkina djela)

Franz Kafka
(1883. – 1924.)

klasik modernizma

PREOBRAŽAJ

Kad se Gregor Samsa jednog jutra probudio iz nemirna sna, ustanovio je da se u svom krevetu pretvorio u golema kukca.

TEMATIKA

- doživljaj dehumaniziranoga svijeta kao mjesta tjeskobe i okrutnosti
- odnosi unutar obitelji (nerazumijevanje, nemogućnost komunikacije)

GLAVNI LIK

- trgovački putnik Gregor Samsa

KOMPOZICIJA

- tri dijela u kojima se prati postupnost preobrazbe
 1. fizička preobrazba
 2. promjena glasa (nemogućnost komunikacije)
 3. sužavanje vida i odnosa prema prostoru

STILSKA OBILJEŽJA (magijski realizam)

- **hladno, neutralno pripovijedanje:** sve se bilježi vrlo precizno i objektivno, opisi su detaljizirani i slikoviti
- stvaralački postupak utemeljen na **paradoksu:** spaja se nespojivo (realistično i fantastično), ali to nikoga ne začuđuje
- elementi ekspresionizma (strah, tjeskoba) i nadrealizma (san, halucinacije)
- tjeskobna, **kafkijanska atmosfera**

KIKLOP – Fabula

Ranko Marinković

(1913. – 2001.)

viški Voltaire

Prvi plan (realistički sloj): priča o intelektualcu Melkioru Tresiću koji se panično boji nadolazećega rata.

Ulica
- Zagreb: predratna psihoza
- Melkiorovo sjećanje (don Kuzma, Cviker)
- ulična scena (Ugo)

Dajdama (kavana)
- Melkiorova Parampionska braća: Ugo, Maestro
- Fredi i Vivijana
- intertekstualnost (o Hamletu)

Ugodni kutić
- čovjotina
- drama *Kanibali*
- Atma

- Maestro: o napretku
- acte gratuit
- Enka
- Vivijana kod Atme

- Zoopolis
- tramvaj (misao suprotstavljena strahu)

don Fernando
- teorija preventivne dehumanizacije
- život i umjetnost (kolporter i Michelangelov David)

- Ugov spektakl u *Ugodnom kutiću*
- mobilizacija

- U prvom je planu (realistička) fabula ispričana uglavnom kroz prizmu Melkiorove svijesti. Radnja se zbiva u predratnom Zagrebu, a glavni je lik mladi intelektualac Melkior koji se boji poziva za mobilizaciju pa izglednije svoje tijelo kako bi ga proglasili nesposobnim za vojsku.
- Pred čitateljem se odvija Melkiorovo besciljno lutanje po gradu u kojem susreće svoga nekadašnjeg vjeroučitelja don Kuzmu, prijatelje i poznanike te povremeno sudjeluje u uličnim scenama koje su odraz predratnoga straha i psihoze.
- Melkior povremeno boravi u boemskom društvu *Dajdama* (Maestro, Ugo, don Fernando), a uz to je društvo vezana i njegova opsesija lijepom Vivijanom koja se pojavljuje u društvu glumca Fredija, a posjećuje i Melkiorova susjeda kiromanta Atmu.
- Svoje erotske fantazije Melkior veže i uz ljubavnicu Enku, kojoj povremeno odlazi.
- Njegov dan upotpunjuju odlasci u redakciju i povremeni boravak u gostionici *Ugodni kutić* koju vodi uvijek ljubazni Kurt.
- Prvi se dio romana, iako neoznačen, zatvara pozivom za mobilizaciju.

Sreća. Sto je sreća? Nitko ne zna što je, svi je žele. Željati znači ne imati; nemaština je siromaštvo; siromaštvo nije bogatstvo; bogatstvo je moć; moćni vladaju; tko vlada ne poznaje zakona; tko ne poznaje zakona vrši nasilje; tko vrši nasilje izaziva strah; tko izaziva strah izaziva i mržnju; tko mrzi ne ljubi; ljubiti valja oprezno; oprez je majka mudrosti; mudrost nije glupost; glupost se sama hvali; hvala se hvalisavci; hvalisavci lažu; u laži su kratke noge; noge su dio tijela; u zdravom tijelu zdrav duh; duh je Hamletov otac; otac je glava obitelji; obitelj je čelijska društva; društvo je skup pojedinaca; pojedinac ne znači ništa; „ništa“ ne postoji; postoji ono što misli; mislim, dakle jesam; jesam i nisam; nisam što sam bio; bio je vedar dan; dan je poslije noći; noću se spava; spavati ne mogu; ne mogu se zaustaviti; zaustavite me, molim vas; molim vas, zaustavite me; molim vas, molim vas... Zar nitko neće? Gospodo porotnici...

(iz *Kiklopa*)

- Melkior u vojsci: podnarednik
- Čičak, konj Cezar, Krele
- Melkior u ambulanti: sestra
- Acika i dobri major

- Melkior na Tuberkuloznom odjelu (Tartuffe, Mali, Menjou, Hermafrodit)

- Melkior na Nervnom odjelu:
- Melankolik, Maršal dvora, Kero
- odlazak kući: završetak priče o brodolomcima

- U drugom se dijelu romana Melkior nalazi u vojnoj jedinici, ali zbog svojega psihofizičkoga stanja ubrzo dospijeva najprije u bolnicu (Tuberkulozni odjel, Nervni odjel), a potom ga proglašavaju nesposobnim za vojsku i on se vraća kući.

- Melkiorovim povratkom započinje treći, završni dio romana, u kojem se „odmotane niti“ razrješuju: Maestro završava život bizarnim samoubojstvom, a za svjedoka je odabrao upravo Melkiora.
- Počinje rat, a Melkior se nakon pokušaja prijave u vojsku nalazi u stanju potpune rastrojenosti i dok njemački avioni kruže nad gradom, on puzajući odlazi u Zoopolis.

- Zagreb: susret s Atmom
- Enka
- Ugo na Cvjetnom trgu

- Maestrova smrt

- Početak rata: kiklop Polifem
- svijet kao Zoopolis

Drugi plan (simbolički sloj): drama koju Melkior zamišlja, odnosno priča o brodolomcima s broda *Menelaj* koje su zarobili kanibali.

U drugom je planu paralelna (groteskna) fabula o brodolomcima s broda *Menelaj*, a Melkior ju zamišlja kao dramu *Kanibali* koju namjerava napisati. Budući da su te dvije fabule povezane Melkiorovom svijesću, one se u njoj povremeno isprepleću.

Dakle, Marinković je konkretnu povijesnu situaciju koja je u prvom planu romana projicirao na mitološki, odnosno alegorijski sloj koji govori o ponovnom dolasku kanibalskih vremena kada se čovjek svodi na razinu animalnoga bića koje pokušava preživjeti, odnosno bića svadena na iskonski nagon.

viški Voltaire

Ranko Marinković
(1913. – 2001.)

KIKLOP – Likovi

Tema: Pojedinaac i svijet – strah uoči Drugoga svjetskog rata.

U središtu je *Kiklopa* autoironična svijest intelektualca Melkiora Tresića koji propituje odnos čovjeka i svijeta. Pritom strah određuje sve njegove postupke: strah guši svaku slobodnu misao i tjera čovjeka da od svega odustaje, čime se gubi vlastito dostojanstvo, a čovjek je sveden na jedinku kojoj je temeljni cilj preživljavanje.

Vrijeme radnje

• jesen 1940. – proljeće 1941. godine

Mjesto radnje

- Zagreb: ulice, trgovci, kavane (Dajdam, Ugodni kutić), stanovi (Melkiorov, Atmin i Maestrov)...
- vojarna i bolnica u neimenovanom gradu (Melkior nakon mobilizacije prolazi vojnu obuku)

U intervjuu *Patnja je više od istine* autor objašnjava naslov romana i njegov smisao:

● *Dolazi On, Polifem, jednooči gad. Rat. Rat je nešto mnogo strašnije nego svi njegovi simboli. Rat se hoće prikazati kao valjanje tenkova, brundanje aviona, prasač bombi i slične pirotehničke. Ja sam sve to želio simbolizirati u jednom kukcu. Melkior vidi u travi (u koju je legao) strašnog kukca koji plazi prema njegovome oku. „Neman golema, ispunila vidno polje jednoga oka (na drugo je zažmirio).“ To je ono strašno. Ne tenk, nego ta mala strahota koja raste do strašovitih dimenzija – do polifemskog ljudožderskog monstruoznosti. Znači trebalo bi nekako prevartiti tog Polifema. Ali varke nema. Ne preostaje nego pobjeći među zvijeri i urlati s njima... Tu više ne pomaže skeptična misao – ako vjetrovi urlaju moramo ih slušati, ali ne moramo urlati s njima.*

MELKIOR TRESIĆ

- Melkior je kazališni i filmski kritičar koji dobro poznaje književnost i film. On je podstanar u Zagrebu i radi kao novinar u jednoj redakciji. Porijeklom je s mora, što je vidljivo iz njegovih sjećanja na don Kuzmu. Diplomirao je filozofiju. Zahvaljujući svojem obrazovanju, dobro poznaje povijest kulture. Vrlo je mnogo čitao, što se vidi u intertekstualnim asocijacijama u kojima dominiraju Shakespeare, Dante, Dostojevski, Moliere. Ne voli sentimentalnu, plačljivu, banalnu literaturu poput one kakvu piše Kumičić. Ponekad piše stihove, ali oni imaju „uporabnu vrijednost“, tj. povremeno ih posuđuje Ugu koji njima zavodi djevojke.
- U njemu su sve emocije prenaplašene, a dominantna je emocija **strah**. Sklon je samopromatranju: svijest mu je stalno aktivna, opaža stvarnost i povezuje ju asocijativno sa svojim duhovnim svijetom. *Muči* ga misao, odnosno poriv za mišljenjem.
- Melkior je sav u **introspekciji**: boji se poziva za mobilizaciju (*čovjetina*), opsjednut je mislima o ženama (Enka, Vivijana), ali ih ne razumije, pa su sve žene u njegovoj svijesti svedene na tjelesno.
- Obilježje je njegova karakterna **pasivnost**: primjerice, iako zna da na njime manipuliraju, dopušta da bude prevaren, što je vidljivo u epizodi s Cvikerom.
- On je **antijunak**: nesiguran je, zavidi ostalima na njihovoj hrabrosti. Iako se ne usuđuje ništa poduzeti, strah od rata ponekad ga tjera na očajničke poteze, a jedan je od njih simuliranje ludila (ironična paralela s Hamletom).

Ugo

Temeljna je Ugova osobina činjenje *acte gratuite*, odnosno bezrazložnoga čina. Unatoč svojim intelektualnim obilježjima, on se ne opterećuje razmišljanjem o smislu življenja i igrama koje povijest igra s čovjekom – Ugo je čovjek trenutka, čovjek sveden na boemski život u kojem je intelektualna svijest izgubila svrhu djelovanja i postala sama sebi svrhom. Stoga su Ugove dramske scene, bez obzira na to jesu li izvedene na ulici ili u *Dajdamu*, samo slike duhovita čovjeka koji se svojim intelektualnim sposobnostima služi da bi odigrao ulogu lakrdijaša.

Motiv kiklopa povezan s Melkiorovim strahom veže se uz lik **ATME**:

● *ATMENA dva čudno zblížena oka još su se više približila i gotovo stopila u jedno malo i strašno, prjeteci skitljivo oko nasred čela. Polifem-kiklop jednook... pomisli Melkior; vidio je pred sobom, u časovitom zamagljenju svijesti, simbolično nakazno priviđenje i protvrđa oči da bi došao k sebi.*

Društvo u Dajdamu: Ugo, Maestro, don Fernando

Svaki od ovih likova ima svoju središnju epizodu: za Uga je to grandiozni spektakl u *Ugodnom kutiću*, za Maestra ispovijest prije samoubojstva i samo bižarno samoubojstvo, a za don Fernanda razgovor s Melkiorom o teoriji preventivne dehumanizacije.

(iz *Kiklopa*)

Maestro

Maestro je cinik. On je **protivnik ideje napretka**:

● *Da, kažite: Progres! Neka izvoli samo Progres, neka prođe. Ja ostajem! Neška juri, neka leti! Ja, biped obični, hodam na svoje dvije noge, zadovoljan što osjećam zemlju pod nogama, sretan što je gazim, gazim, gazim! – i uzeo da lupam nogama po podu, bijesno, čak i s mržnjom – tu staru prokletu drovju što me rodila zato da bi me opet progutala! I od mog materijala napravila možda neku svinju, ježa ili naprosto salatu koju će pojesti neka debela ženska u kuri mršavljenja. Da poludiš! A oni lete, lepršaju, žuri im se. Kamo?*

(iz *Kiklopa*)

don Fernando

Don Fernando je pisac, čovjek naizgled vrlo tihi i suprotnost je Ugu i Maestru. Međutim, on je vrlo opasan čovjek: zbog osjećaja straha i ugroženosti, zabrinut za vlastitu egzistenciju, osmislio je teoriju o „preventivnoj dehumanizaciji“, odnosno o „ukidanju tragedije skepsom“. Njegova je teorija parodija Raskolnikovljeve teorije: don Fernando smatra da je priroda tjelesno označila potencijalne ubojice i da ih treba zatvoriti prije nego što počine zločin. Kasnije djeluje: traži izvršitelje za svoju teoriju.

Vojarna: Krele, podnarednik Čičak (obuka – konj Cezar), poručnik (obuka – orijentacija pomoću mahovine).

Bolnica: major (liječnik), Acika Tresić-Pavičić (medicinska sestra); Tuberkulozni odjel (zabušanti): Menjou, Mali, Tartuffe, Hermafrodit; pukovnik; Nervni odjel: Melankolik, Dvorski maršal, Mali/Kero.

Kompozicija romana

- Formalno je *Kiklop* podijeljen na poglavlja. Iako ima neka obilježja realističkoga romana – određeno mjesto i vrijeme radnje te fabulu, *Kiklop* nije roman pisan realističkim stilom: u njegovu je središtu svijest lika, i to svijest intelektualca koji je pritom autoironičan i koji propituje odnos čovjeka i svijeta.
- U Melkiorovoj se svijesti izmjenjuju opažanja vanjskoga svijeta uz koja on asocijativno veže pojmove i pojave o kojima ka intelektualac promišlja. Stoga je roman pun Melkiorovih asocijacija, komentara, osvrta u kojima se **parodira i ironizira povijest čovječanstva** kao povijest napretka, odnosno povijest velikih mislilaca i ideja. U tom se kontekstu pojavljuju i **intertekstualne aluzije i citati** kojima se tradicija ironizira i podvrgava kritičkom prevrednovanju.
- Kompozicija romana ne slijedi linearni model kompozicije realističkoga romana. *Kiklop* ima **fragmentarnu kompoziciju**, a dijelove romana u cjelinu ujedinjuje Melkiorova svijest. Zbog takve fragmentarne kompozicije dijelovi se *Kiklopa* mogu izdvojiti kao samostalne cjeline, odnosno kao male forme: dramske (Ugo – lakrdijaš, Maestro) i epske (san – Atma i Cviker, ulične scene).
- Fragmentarnost je najčešće rezultat **asocijativnosti**. Tako, primjerice, pojava don Kuzme (njegove uši) priziva epizodu iz djetinjstva zbog koje je Melkior prekinuo svoje osnovno školovanje. Nešto kasnije izgovorena rečenica (zvučna asocijacija) „Ne gine se danas od travnjaka, moj gospodine!“ koju dobacuje slučajni prolaznik otvara ratnu temu i Melkiorovo sjećanje na uličnu scenu s Cvikerom koja se zbilza „neki dan“ kada je dopustio da ga ovaj prevari.

viški Voltaire

Ranko Marinković
(1913. – 2001.)

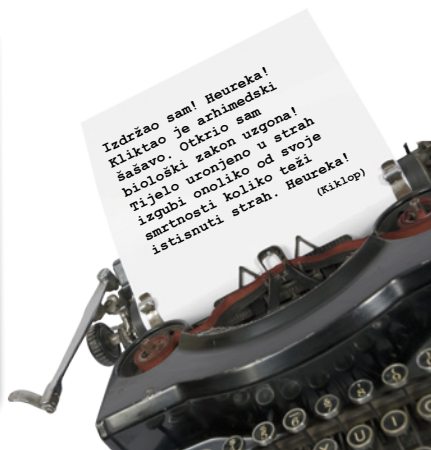
KIKLOP

Život – Strah – Smrt

Melkior razmišlja o odnosu života i inteligenciji, odnosno o društvenim procesima čiji je nositelj inteligencija. Pritom je vrlo sarkastičan – smatra da je povijest odabrala inteligenciju za svoje igre, a, paradoksalno, idiot koji ništa ne razumije od svega je toga zaštićen:

● Život je odabrao Inteligenciju za svoje igre, on ne pravi historiju s idiotima. On je genije odredio za velike riječi na krljužu, pod gijfotinom, pod vjesalima, pred pušanim cijevima, pred narodima koji krljužu i Brutu i Cezaru. Idiot je Sokratu prepustio vrč otrova. Idiot je Dantonu prepustio slavu da mu historija odrubi glavu. A idiot nosi svoju anonimnu glavu s čudnom grimasom gađenja, kao da je već davno sve shvatio, nasmijeso se podrugljivo i zaustavio vrijeme u ukločenim naborima svoga bezumnoga lica. Idiot nekā živi!

(iz Kiklopa)

Izdržao sam! Heureka!
Kliktao je arhimedski
šašavo. Otkrio sam
biološki zakon uzgona!
Tijelo uronjeno u stran
izgubi onoliko težji
smrtnosti koliko teži
istisnuti strah. Heureka!
(Kiklop)

Melkior izlazi na cestu što vodi u grad. Vidi svjetla jutarnjeg tramvaja/tehnike/sile: u njemu se javlja MISAO koja ga užasava, ali kojoj se ne opire – silazi na tramvajsku prugu i kreće ususret tramvaju.

Boji se, ali ide dalje; odgoni maštu koja ga plaši slikama rastrganih udova. Javlja se misao da sve treba gledati kao slike u kinu i straha nestaje jer to je svijet koji je sam stvorio i koji može nestati jednostavnim zatvaranjem očiju (kao nijemi film).

Međutim, stvarnost je jača – čuje škripu tramvaja (slika je dobila zvuk). Pokušava prevladati strah MISLU: „Izdržati misao o smrti – do smrti.“ Tramvaj stane, Melkior je ushićen, vozač protestira. Misao u Melkioru: „Izdržao sam! Heureka! Kliktao je arhimedski šašavo. Otkrio sam biološki zakon uzgona! Tijelo uronjeno u strah izgubi onoliko od svoje smrtnosti koliko teži istisnuti strah. Heureka!“

Ž
I
V
O
T

POJEDINAC I SVIJET

- Inteligencija i idioti (Melkior)
- Život kao *acte gratuit* (Ugo)
- „Ljubav“ (Melkior – Vivijana, Enka, Acika)
- Odnos prema napretku (Maestro)

UMJETNOST

- Ironiziranje poezije
- Umjetnost (pisanje) u suvremenom vremenu
- Kolporter i David
- intertekstualnost

S T R A H

Vlastita svijest kao izvor straha

- Mekior – Atma
- drama *Kanibali*

• kiklop Polifem

- don Fernando: teorija preventivne dehumanizacije

Misao suprotstavljena sili

- Zoopolis

S
M
R
T

ODNOS ŽIVOT – UMJETNOST

Objašnjavajući don Fernandu u kakvu su odnosu život i umjetnost, odnosno iznoseći tezu da je život uvijek jači od umjetnosti, Melkior se poslužio primjerom: kolporter koji izvikuje „Njutanski list!“ rastom je iznimno nizak i sav nezgrapno građen, ali on ima svoju vrijednost, kao i savršeni Michelangelov David, kojeg Melkior cijeni mnogo više nego toga kolportera. Međutim, kada bi se odlučivalo o životu i smrti, odnosno kada bi za spas Davida trebalo žrtvovati jednoga kolportera, nitko to ne bi odobrio. Pitajući se zašto je tomu tako, Melkior zaključuje da je to stoga što čovjek „osjeća“, a kamen ne. Dakle, iluzorno je zanositi se snagom umjetnosti – život je uvijek jači.

● Ljudi su kao kamenje: nepravilni, teški, rasuti. Mučno je to dovesti u red, skupiti i složiti po nekom pravilu, a pojedinačno je još mučnije svaki komad klesati. Čak je i nemoguće isklesati nešto što se rado zove „moralnim likom“ čovjeka. Iluzije.

● Bojati se znači misliti. Naš strah je osjetljivost misli kojom sagledavamo strahovitu budućnost naše egzistencije.

(don Fernando)

● U mislima pratim metaf, od njegova postanka na putu do moje glave: fabriciranje, sortiranje, pakiranje, isporučivanje. Veliki transporti municije. A on, gad, u jednom sanduku putuje zbog mene. I točno su ga odredili gdje treba da stigne, kome da se dodijeli, kada da se umetne u pušku i tada... tada u onoj mojoj sekundi – kfi – i ja mu više ne pišem biografiju. Sam je pljunuo u moju tintarnicu. Gotovo, ne pratim ga više. Živio je u mojoj misli. Ubio je moju misao i sebe. Mrtav je i on. Jedna je smrt.

(iz Kiklopa)

Marinkovićev stil: nadmoćna ironija, intertekstualnost, jezične igre

● Sinoć je kapetan proučio na karti arhipelaga (riječ je lijepa – arhipelag!), a večeras dosta, rat je, „Menelaj“ treba da potone. Pogodio ga torpedo i „Menelaj“ – muž lijepa Helene (od trojanskog rata tata-tata-rata) – je potonuo. No on nije važan, brod, nego ljudi... svi su se utopili, osim sedmorice, to jest šestorice, jer sedmi, stari mornar s bulom, pao je u ruke polinezijskim fudožderima, tek nekoliko sati poslije njih i jedva dospio da prisustvuje kuhanju šefa kuhinje s „Menelaja“. No – što bi rekao Hamlet – ne gdje bi on kuhao, nego gdje su njega kuhali uz kanibalsko veselje i mnoge folklorne pjesove, koji su preko Amerike osvojili Europu i kao nekā vrst helenizacije kanibalske kulture postali univerzalnijima i uzbudljivijima od Eshila i Sofokla.

Marinković kao poeta ludens

● Otplovio je mladić Melkior Tresić na svom krevetu menelajskom. Indonezija, Polinezija, Poezija. Arhipelag snova! (ima nekā takav roman) ● A onaj viče l'amour. Baudelaire. Bordel.
● Pardon, misliha sam da ste novi pijetao. – Ništa, madame. Ja sam general. Uniforma zgodna, što? – Divna! – Ja imam sto i dvadeset godina. Mlad papagaj. – A već general, a? – Već. Zato, madame, ipak predlažem un amour prije rata. – A bit će rata? – Bit će. – I vi ćete me ubiti? – I pojesti. Već vas vidim, madame, u juhi. Dva batka... – Ne budite lascivni, monsieur le Perroquet! – O ne, ja sam gurman. (...) – Dere se, glupan. Ku-ku-rii-kuuu... Što to znači? Ništa. Glupost. – Ljubomorni ste na njega. To znači „zora puca“... – „bit će dana“. I to je bio „ku-ku-rii-ku“. Bio mi je kolega, ali istina se mora reći. Uostalom, deru se i usred noći, budale. A vi im se divite. Žene vole derjavu. Žene uopće vole glupane. – Ne sve. – Znam. (iz Kiklopa)

**ZADATCI ZA VJEŽBU
(INTERPRETACIJSKI ESEJ)**

Sofoklo, *Antigona*

Uputa

- Školski esej oblikujte s obzirom na zadani zadatak.
- Oblikujte ga kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom.
- Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno, gramatički i leksički točan.
- Sve smjernice morate uvrstiti u školski esej.
- Školski esej mora imati najmanje 440 riječi.

Sofoklo, *Antigona*

Polazno pitanje

Kako je u Sofoklovoj *Antigoni* prikazan i razriješen sukob pojedinca i vlasti?

Polazni tekst

KREONT

(...) (Antigoni.)

A ti mi opet reci, al' ne nadugo,
Već kratko, jesi l' znala ti za proglas moj.

ANTIGONA

Pa jesam. Kako ne bih? Ama javan bi.

KREONT

Pa opet usudi se kršit naredbu?

ANTIGONA

Ta ne proglasi meni valj'da ovo Zeus,
Nit Pravda, vjerna druga donjih bogova,
Ovakvih zakona ti ljudma postavi;
Nit tvoj je, mišljah, proglas taj toliko jak,
Te ti ko smrtnik dići bi se mogao
Nad božje, nepisane, stalne zakone.
Od danas nijesu ni odjučer, od vijeka
Pa do vijek živu, nitko ne zna, otkad se
Pojaviše. A rad njih kazan ne htjedoh
Od bogova da trpim, volje s' čovjeka
Pobojav ma kog. Da ću mrijet, to znala sam –
Ta kako ne? – pa da i ne proglasi ti.
A prije reda l' umrem, držim za dobit.
Tko živi, ko što ja, u bijedi velikoj,
Ej kako neće od koristi biti mu smrt?

Pa tako i ja žalit neću, snađe l' me
 Ovakva kob. No trup da sina matere
 Ja rođene bez groba pustit odolim,
 To peklo bi je, – ali ovo ne žalim.
 Al' misliš li, da ludo to uradih ja,
 A ono lud me, bit će, krivi s ludosti.

(preveo Koloman Rac)

Smjernice

- U uvodu:
 - ukratko predstavite autora i djelo
 - u jednoj ili više rečenica oblikujte tvrdnju kojom ćete odgovoriti na polazno pitanje i tako najaviti ono o čemu ćete pisati u središnjemu dijelu eseja.
- U središnjemu dijelu eseja razradite i argumentirajte svoju tvrdnju kojom ste odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija:
 - proizlazi iz razumijevanja djela u cjelini
 - proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznoga teksta i njegove uloge u djelu u cjelini
 - bude povezana s književnopovijesnim kontekstom u kojemu je djelo nastalo.
 Svoj tekst rasporedite u odlomke koji su jasno, logično i smisleno povezani.
- U zaključku sažeto istaknite ono najvažnije o čemu ste pisali u središnjemu dijelu eseja.

August Šenoa, *Prijan Lovro*

Uputa

- Školski esej oblikujte s obzirom na zadani zadatak.
- Oblikujte ga kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom.
- Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno, gramatički i leksički točan.
- Sve smjernice morate uvrstiti u školski esej.
- Školski esej mora imati najmanje 440 riječi.

August Šenoa, *Prijan Lovro*

Polazno pitanje

Zašto je *Prijan Lovro* realistička novela?

Prvi polazni tekst

– Da malo hrvatskih knjiga čitam, jel'te? Kazat ću vam zašto. (...) Nu ne shvaćajte me krivo; ne bijedim ja naših književnika: opisuju vam ono što u svom zavičaju nalaze, odnošaje malene, neznatne kako smo i mi maleni. Jesu li pisci krivi da u nas nema velikih katastrofa koje znadu uzdrmati dušu? Jesu li pisci kadri naslikati u malenu okviru velike divske slike, može li u našim okolnostima postati kakav zanimljiv junak romanu? To su vam sve pitanja na koja mi duša, premda velikom mukom, mora odgovoriti „Ne”, i stoga ne čitam skoro nikakvih hrvatskih knjiga.

– Plamna vaša rječitost, milostiva gospođo, zanosi čovjeka nehotice i skoro bi ga prevarila. Maleni smo, žalibože, slava naša ne ori se svijetom, da, i ono što smo pošteno zaslužili, otimlju našem imenu. Žalosno je to, muka hvata čovjeka, pravo velite. Al ipak ne sudim kao što vi. Upravo okvir naše malešnosti koja sapinje često smjelu dušu i žarko srce, rodi toliko borbe, toliko sukoba da će dušu silno potresti, i povijest ljudskoga srca u nas je toli razlika, toli živa da našim piscima ne treba nego prepisati je pa su napisali najljepši roman. Al da vam pravo kažem, mnogi naši pisci pišu o naravi ne motreći naravi, pišu o ljudskom srcu ne poznavajući ga.

– To je sve teorija – nasmiješi se lijepa gospođa – a ja ću se vašim riječim tek onda pokoriti kad mi pokažete živ primjer, kad mi pokažete pravog junaka za roman.

– Hoću, gospođo! – odvratih joj. Naš razgovor bivao je sve glasnijim i življim te je župnik zaboravio Napoleona i sudac svoje kruške. Sve se oko nas sakupilo bilo, svi su htjeli slušati o junaku romana.

– Čujmo! – zaviknu velečasni gospodin izbočiv se za mojim stolcem, a ja nastavih:

– Ne nadajte se, gospodo moja, da ću vam dokazati pričicu, složenu po pravilima umjetnosti; ne mislite da ću dozivati u pomoć oštru dosjetljivost ili bujnu maštu. Nipošto. Što vam evo kazujem, živa je i prosta istina.

Drugi polazni tekst

Sjedāsmo dugo mučēci diveći se krasnomu prizoru.

– Koliko je bilo nada sred toga grada! – prihvatih ja – koliko bura bjesnilo u njemu! Prava je to kamena elegija.

– Reci, tu se od jada okamenila jedna orijaška duša – odvrati mi Lovro. – Život i neživot izmjenjuje se. Kamen dobiva dušu, a čovjek postaje kamenom. – I opet se zamisli Lovro časak spustiv glavu. – Kaži mi – nastavi – nije li Jean Jacques Rousseau istinu govorio, odgovoriv dižonskoj akademiji da znanosti čovjeku više škode nego hasne? Jest, vjere mi. Gledī pred sebe, evo ti Praga, evo ti primjera. Da nije bilo toliko prosvjete u tom gradu, da nije bilo u njem Husa, bio bi sretniji. Bijela Gora ne bi bila postala crnom. I ja sam živi atom te istine. Šta je meni trebalo stablo spoznanja? Volio bih znojiti se za očevim plugom nego brođiti sa Ahilom pred Troju ili uzvitlati prah junaka Igora. Buditi znanjem želje u sebi a ne doviti se činu, letjeti mišlju preko mora, preko zvijezda, a tijelom biti prikovan do groba na jedno mjesto, to je prokletstvo. Blaženi slaba uma ljudi!

– Odakle tebi danas takve misli, Lovro? – zapitah ga.

– Otprilike tako. Odakle? Nosim ih uvijek sa sobom, brate, kao rob svoje verige. Samo jednog bremena da se riješiti, bar bi mi verige lakše bile.

Smjernice

- U uvodu:
 - ukratko predstavite autora i djelo
 - u jednoj ili više rečenica oblikujte tvrdnju kojom ćete odgovoriti na polazno pitanje i tako najaviti ono o čemu ćete pisati u središnjemu dijelu eseja.
- U središnjemu dijelu eseja razradite i argumentirajte svoju tvrdnju kojom ste odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija:
 - proizlazi iz razumijevanja djela u cjelini
 - proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznoga teksta i njegove uloge u djelu u cjelini
 - bude povezana s književnopovijesnim kontekstom u kojemu je djelo nastalo.
 Svoj tekst rasporedite u odlomke koji su jasno, logično i smisleno povezani.
- U zaključku sažeto istaknite ono najvažnije o čemu ste pisali u središnjemu dijelu eseja.

Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije

Uputa

- Školski esej oblikujte s obzirom na zadani zadatak.
- Oblikujte ga kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom.
- Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno, gramatički i leksički točan.
- Sve smjernice morate uvrstiti u školski esej.
- Školski esej mora imati najmanje 440 riječi.

Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije

Polazno pitanje

Kako Kranjčević u svojoj poeziji pristupa suvremenim temama?

Polazni tekst

Gospodskomu Kastoru

Prostitute, sjeni, lutajuć tihe na Letinu žalu,
Što ću pozajmit klasičnu strofu!
Majčica Gaea nešto je drukča, neg'li je bila
Drukčiji danas treba Apolo.

Prostitute i vi, Kastore dragi, gospodski psiću!
Drijemajte samo mekom na sagu.
Vani je zima (ne znam vam toga reći na pasju,
Al vi ste uvijek istoga mnijenja!),

Sipa po vrašku! Kako li samo žmirkate važno!
Očito, da se čudite nešto,
Kud li se trgov vucare trome, prostačke psine
Podvita repa, kičme ko britva.

Skitnice jedne! gotove uvijek željno zavirit
Poganom njuškom u svaku tricu!
Peče vas, reko bih, ta zaboravnost, ali izvin'te,
Kastore dragi. *Tempora! Mores!*

Glete, na primjer, toga se nađe baš i u ljudi;
Što su to ljudi – sigurno znate;
Vidi se, vidi; uopće psić ste moderan posve,
Sve vam je jasno, način korektan.

Bah - il je čudo: s vremena duhom pođoste naprijed.
Sve je uzalud: odlična kuća,
Gdje vas je časna predala nekad na svijet majka,
Ne da se tako lako zatajit.

I kad su ljuske pale sa vašeg slijepoga vida,
Željeli nijeste pogledat u zrak;
Prvi vam korak bješe da svojoj gospođi bajnoj
Laznete skromno gospodsku petu.

Zlatna metoda! Cjelovom tijem shvatiste život!
Meka vas ruka uze u krilo;
Cijela obitelj, odlična kuća i ekcelenca
U vas je slavne vidjela dare.

Kad vas je koji majčin miljenik razmićen nešto
Obijesnim prstom ščepeo za uho,
Vi ste mu odmah, psiću vanredni, gotovo, nježno,
Pružili drugo, repić podvinuv!

Zato ste tako legnuli meko, zato vam danas
Prolazi starost kao u loju,
U kut iz kuta, kako vam reknu, ali se zato
Ne pruža vaša šapa badava!

Eto, što znači biti psetancem odlična gazde!
 Najlakše k cilju podvita repa!
 Pitoma njuško, cjeluješ petu, al se i za te
 Mirisno peče masna kobasa!

I ja sam, evo, kreposti vašoj savio pjesmu,
 Polažem lovor preda vas;
 Slab je to darak, jestive više volite stvari,
 Odlike više praktične vrsti!

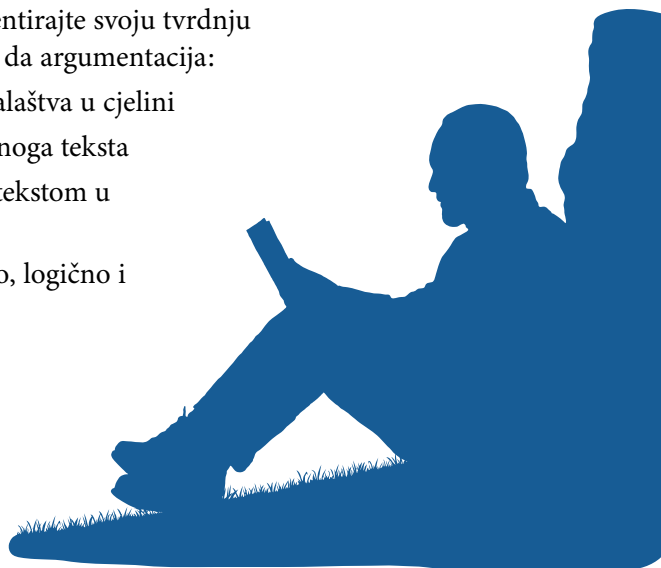
Ipak vam – ne hteć uditi daljem napretku vašem –
 U uho nešto šapnuti moram:
 Sve mi se čini, da ste – uglavnom – svojom metodom,
 Kastore, malko slijedili – ljude!

NEPOZNATE RIJEČI: Kastor – junak iz antičkoga mita; Leta– rijeka zaborava u staroj Grčkoj; klasična strofa – strofa iz antičkoga doba; Gaea – zemlja; Apolo – bog ljepote i umjetnosti; mnijenje – mišljenje; trica – sitnica; *Tempora! Mores!* (lat.) – *Vremena! Običaji!* (*Čudnih li vremena, čudnih li običaja!*); glete – gledajte; korektan – ispravan; cjelov – poljubac; ekcelenca (lat.) – preuzvišenost; dari – darovi; razmititi – razmaziti, raznježiti; objestan – koji je razuzdana ponašanja; živjeti kao u loju – živjeti dobro, lagodno; krepost – čestitost; odlika – bitno svojstvo (nečega); uditi – nanositi štetu

Smjernice

- U uvodu:
 - ukratko predstavite autora i djelo
 - u jednoj ili više rečenica oblikujte tvrdnju kojom ćete odgovoriti na polazno pitanje i tako najaviti ono o čemu ćete pisati u središnjemu dijelu eseja.
- U središnjemu dijelu eseja razradite i argumentirajte svoju tvrdnju kojom ste odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija:
 - proizlazi iz razumijevanja pjesnikova stvaralaštva u cjelini
 - proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznoga teksta
 - bude povezana s književnopovijesnim kontekstom u kojemu je autor stvarao.

Svoj tekst rasporedite u odlomke koji su jasno, logično i smisleno povezani.
- U zaključku sažeto istaknite ono najvažnije o čemu ste pisali u središnjemu dijelu eseja.

Antun Gustav Matoš, *Cvijet sa raskršća*

Uputa

- Školski esej oblikujte s obzirom na zadani zadatak.
- Oblikujte ga kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom.
- Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno, gramatički i leksički točan.
- Sve smjernice morate uvrstiti u školski esej.
- Školski esej mora imati najmanje 440 riječi.

Antun Gustav Matoš, *Cvijet sa raskršća*

Polazno pitanje

Kako se u *Cvijetu sa raskršća* prikazuje odnos ideala i stvarnosti?

Polazni tekst

- Ime mi, ime mi... Solus.
- Čudno ime, latinsko ime, je l' te? Vi niste prosjak ili vandrokaš, je l' te?
- Ja sam putnik. Putujem pješke oko svijeta. Što je lijepo, uhvatim fotografskim aparatom. To je jedini zanat koji znam.
- A zašto putujete ovako sami i samoćni?
- Naša zemlja je puna velikih ropskih gradova. Zato bježim iz varoši i kružim sam, slobodan kao soko. Ovo je teško, ja sam nesrećan, ali živjeti sa ljudima, sa lašcima, bilo bi mi još gorče. Zna li basnu o psu i kurjaku? Ja sam vuk, mršavi, slobodni vuk.
- Čudno, čudno. Znala sam da me moji kod kuće varaju. Aj, da i ja mogu ovako u svijet, na sunce, na vjetar, spavati na cvijeću, prolaziti kroz strana sela, gaziti rijeke i planine! Ne znate kako mi je milo te se skobismo. Jeste li vidjeli i volite li more? Ja sam ga čula, u Bretanji. Vidjela sam ga uhom. U moru spavaju gromovi i... mrmore, bruje, tutnje kroz san, a onda ustaju, jezde na oblacima i tutnje kao topovi. Blago vama okatome, jer vidite munje i valove! Zašto, zašto puzem u tom mraku? Što sakrivih, te ispaštavam?
- A kako je vaše ime, lijepa gospođice?
- Izabela.
- Ne žalite, ne tugujte za očima, lijepa Izabelo. Čovjek vidi da ne vidi, i žali što je vidio. Kada hoću da gledam, zatvaram oči kao vi i gledam u tminu, u sebe. Najljepše što sam dosele vidio, to ste vi, Izabelo, ljepša od mora i od strijele, od cvijeta i od svijeta. Vi ste najljepša... da, vi, vi...
- Sagnem se i cjelivam njenu bijelu cipelicu i svilenu, modru čarapu. Ona se smješka i rumeni kao dijete u snu, a hrt mi liže glavu tankim jezikom.
- Ovdje, ovdje – veli ona i nuđa mi ručicu. – U vas je lijep glas, junačan, iskren, i negdje sam ga već čula. Pritisnuh na usta njenu ruku, bijelu, hladnu i krhku kao vosak.
- Ovdje, ovdje! – istrgne ona ruku, rumena kao večernja magla, i pokaže na obraz. – Mene samo ovdje cjelivaju.
- I dotakoh joj cjelovom bogomoljno, spokojno lice, a vjetar me miluje njenim zlatnorumenim, nježnim uvojcima. Časovi oslijepiše, vrijeme prestade teći i rušiti.

Smjernice

- U uvodu:
 - ukratko predstavite autora i djelo
 - u jednoj ili više rečenica oblikujte tvrdnju kojom ćete odgovoriti na polazno pitanje i tako najaviti ono o čemu ćete pisati u središnjemu dijelu eseja.
- U središnjemu dijelu eseja razradite i argumentirajte svoju tvrdnju kojom ste odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija:
 - proizlazi iz razumijevanja djela u cjelini
 - proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznoga teksta i njegove uloge u djelu u cjelini
 - bude povezana s književnopovijesnim kontekstom u kojemu je djelo nastalo.Svoj tekst rasporedite u odlomke koji su jasno, logično i smisleno povezani.
- U zaključku sažeto istaknite ono najvažnije o čemu ste pisali u središnjemu dijelu eseja.

Franz Kafka, *Preobražaj*

Uputa

- Školski esej oblikujte s obzirom na zadani zadatak.
- Oblikujte ga kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom.
- Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno, gramatički i leksički točan.
- Sve smjernice morate uvrstiti u školski esej.
- Školski esej mora imati najmanje 440 riječi.

Franz Kafka, *Preobražaj*

Polazno pitanje

Kako obiteljski odnosi utječu na sudbinu glavnoga lika?

Prvi polazni tekst

„Dragi roditelji”, reče sestra i, u znak uvoda, udari šakom o stol, „ovako se više ne može. Ako to, možda, ne uvidate, ja uviđam. Ne želim pred ovom nemani izgovoriti bratovo ime, i samo ću reći: moramo ga se pokušati otarasiti. Pokušali smo sve što je u ljudskoj moći da ga njegujemo i trpimo; mislim da nas nitko ne može ni za što prekorigiti.”

„Ne postoji ni najmanja sumnja da je ona u pravu”, reče otac. Majka, koja još uvijek nije mogla doći do daha, počne, s izbezumljenim izrazom očiju, muklo kašljati dok je šaku držala pred ustima.

Sestra pritrča k majci te joj je rukom pridržavala čelo. Sestrine riječi su oca kanda dovele na neke određene misli, uspravio se u stolici, stao se igrati službenom kapom među tanjurima, što su još od večere stanara ostali na stolu, te je od vremena do vremena bacio pogled na Gregora koji ni da bi pisnuo.

„Moramo nastojati da ga se oslobodimo”, reče sestra, obraćajući se sada samo ocu, jer majka zbog kašljanja nije ništa čula, „već vidim kako će vas on još oboje ubiti. Kad se već mora tako teško raditi kao svi mi, onda se ne može još i kod kuće izdržati ovo vječito mučenje. Ni ja to više ne mogu.” I tako je ljuto počela plakati da su joj suze potekle niz majčino lice, s kojega ih je otirala mehaničkim kretnjama ruke. (...)

Drugi polazni tekst

Supruzi Samsa sjedili su uspravno u bračnoj postelji, trudeći se rastjerati strah što im ga je dvorkinja natjerala u kosti, a tek onda su shvatili ono što im je priopćila. No potom gospodin i gospođa Samsa, svako na svoju stranu, žurno skočiše iz postelje, gospodin Samsa se zaogrnu pokrivačem, a gospođa Samsa se pojavi samo u spavaćici; tako su ušli u Gregorovu sobu. Za to se vrijeme otvoriše i vrata sobe za dnevni boravak, u kojoj je Greta spavala otkako su se stanari bili uselili; bila je potpuno obučena, kao da uopće nije ni spavala, a čini se da je to dokazivalo i njeno blijedo lice. „Mrtav?” reče gospođa Samsa i upitno pogleda dvorkinju, premda je i sama mogla sve provjeriti, pa čak i bez ispitivanja shvatiti. „I te kako”, reče dvorkinja i za dokaz odgurne Gregorov leš dostrano u stranu. Gospođa Samsa se trže kao da želi zaustaviti metlu, ali to ne učini. „Pa”, reče gospodin Samsa, „sad možemo bogu zahvaliti.”

Smjernice

- U uvodu:
 - ukratko predstavite autora i djelo
 - u jednoj ili više rečenica oblikujte tvrdnju kojom ćete odgovoriti na polazno pitanje i tako najaviti ono o čemu ćete pisati u središnjemu dijelu eseja.
- U središnjemu dijelu eseja razradite i argumentirajte svoju tvrdnju kojom ste odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija:
 - proizlazi iz razumijevanja djela u cjelini
 - proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznoga teksta i njegove uloge u djelu u cjelini
 - bude povezana s književnopovijesnim kontekstom u kojemu je djelo nastalo.Svoj tekst rasporedite u odlomke koji su jasno, logično i smisleno povezani.
- U zaključku sažeto istaknite ono najvažnije o čemu ste pisali u središnjemu dijelu eseja.

-

Ranko Marinković, *Kiklop*

Uputa

- Školski esej oblikujte s obzirom na zadani zadatak.
- Oblikujte ga kao zaokruženu cjelinu s uvodom, razradom i zaključkom.
- Pazite da Vaš školski esej bude pravopisno, gramatički i leksički točan.
- Sve smjernice morate uvrstiti u školski esej.
- Školski esej mora imati najmanje 440 riječi.

Ranko Marinković, *Kiklop*

Polazno pitanje

Zašto se Melkiora Tresića smatra antijunakom?

Prvi polazni tekst

– I vaš je dični otac odnjegovao baš uzornu glavu! – dobaci Maestro.

– Zahvaljujem na komplimentu – nakloni se Ugo. No zbunila ga Maestrova upadica; on se zato ponovo baci na Melkiora:

– Sramota, druželjubivi Eustahije – okrene ga k sebi i govori mu u lice – sramota za jednog parampionskog veterana da se zatvara u svoj mali tajni laboratorij gdje danonoćno destilira ekstrakt najkorozivnijeg antimilitarističkog raspoloženja, koje bi se, u daljnjim kemijskim postupcima, moglo nazvati i protudržavnim.

– Ugo! – šapćući zavapi Melkior.

– Usred bijela dana – nastavlja Ugo okrutno – viđa se po uglovima na invalidskim vagama u tajnoj misiji kontroliranja težine svoga nenadoknadivoga tijela s osobitim obzirom na neke tamo vrlo dobro poznate vojne propise. Već sedam godina on uzgaja u svojoj glavi, đubri, zalijeva, okopava svoj mili kupusić: kako uskratiti svoje tijelo kraljevini, na koje ona, zbog svoje slave, ima sveto pravo, kao što je poznato iz cjelokupne historije. Ima on i jednu takvu pjesmu u kojoj je sve to i pjesnički rečeno. Ne znam joj, doduše, naslova, ali nije ni potreban, a možda ga i nema, je li Eustahije?

– Ugo, molim te – šapće Melkior drščući – ne luduj, molim te!

Drugi polazni tekst

Krele mu metne ruku na rame i kako je bio malen zagleda mu odozdo u oči:

– Ma što je, brate, s tobom? Sasvim su te ošamutili. Ti pod hitno moraš odavle! Ovdje ćeš podivljati. A naranče sam ti ja donio, cigarete nisam kupio... Ako nećeš, baci ih, ali razgovaraj sa mnom, čuješ li!

– Ništa ja ne trebam – govori Melkior tragično. – Kubni centimetar vode, prljave! – ubaci žestoko – da živim kao mikrob, to je meni dovoljno.

– Eto sad i mikrob... Ti si jedan intelektualac, čovjek pametan – nastoji Krele oko njega. – Eh, da je u mojoj glavi zrno tvoje soli...

– Pa što bi ti sa zrnom? – pita Melkior osorno.

– Što bih?... Što ja znam... svašta. Pisao bih knjige, razmišljao, objašnjavao budalama, jednom riječi – osolio bih glupi svijet. Bio bih na nivou... kaže li se to tako, do đavola? – on sa strahom pogleda u Melkiora: ne smije li se njegovim budalaštinama?

Melkior se nije smijao. Srdio se zbog toga što se mora stidjeti. Skupljao je usne kao da će na nešto pljunuti.

Kako da se riješim ovog „vjernika”, misli podmuklo... a da ga ne razočaram... ukoliko se on ovako majstorski sa mnom ne sprda? Što on to vidi u meni? Ili su ga poslali da vidi što je sa mnom? A možda je stvarno kao „sljedbenik”... Gospode, pa ja bih sada zbog njega morao uzeti neku ulogu, javno glumiti, biti ideal, vođa... Koještarija!

Smjernice

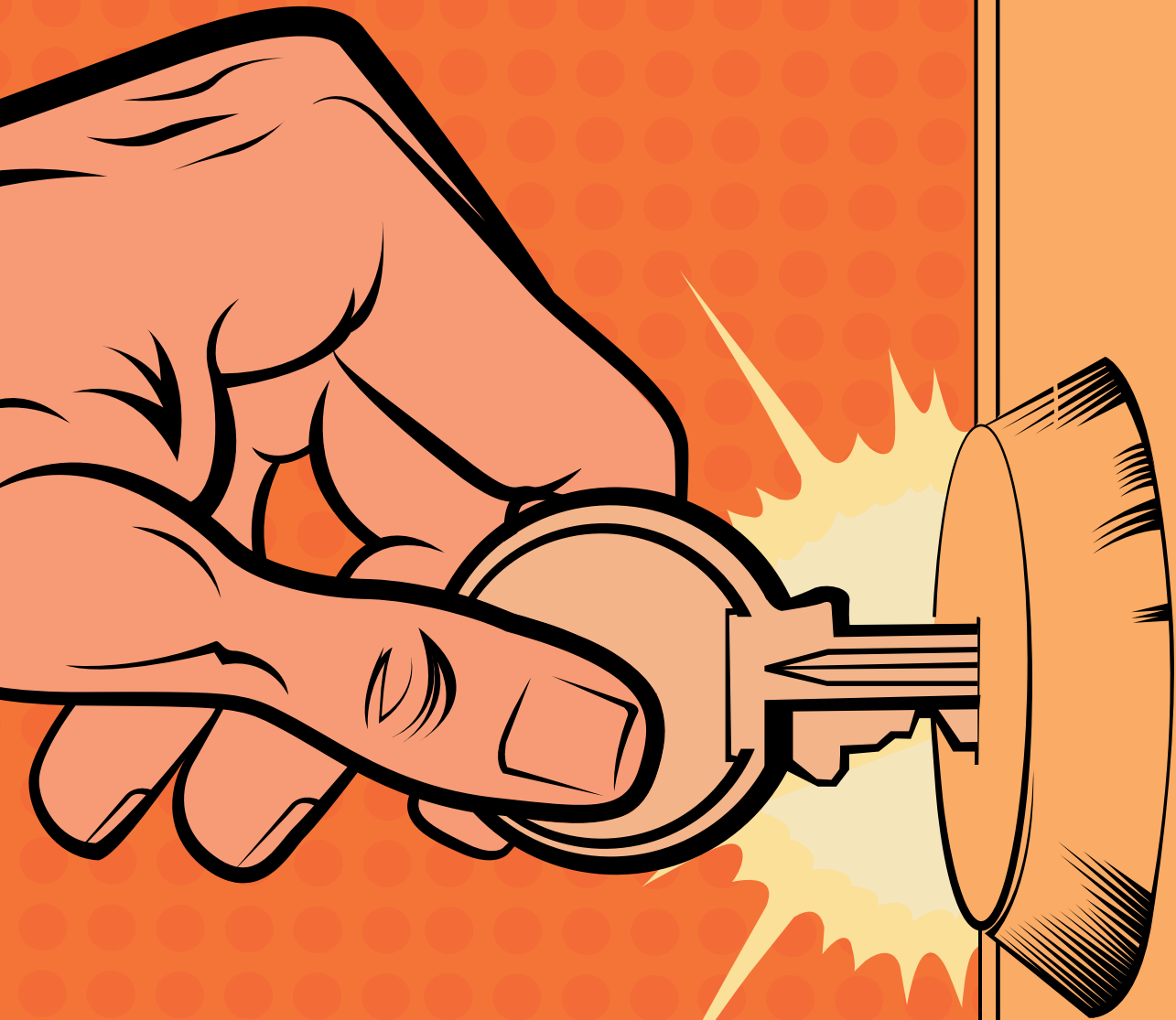
- U uvodu:
 - ukratko predstavite autora i djelo
 - u jednoj ili više rečenica oblikujte tvrdnju kojom ćete odgovoriti na polazno pitanje i tako najaviti ono o čemu ćete pisati u središnjemu dijelu eseja.

- U središnjemu dijelu eseja razradite i argumentirajte svoju tvrdnju kojom ste odgovorili na polazno pitanje tako da argumentacija:
 - proizlazi iz razumijevanja djela u cjelini
 - proizlazi iz sadržajne i stilske analize polaznoga teksta i njegove uloge u djelu u cjelini
 - bude povezana s književnopovijesnim kontekstom u kojemu je djelo nastalo.
 Svoj tekst rasporedite u odlomke koji su jasno, logično i smisleno povezani.

- U zaključku sažeto istaknite ono najvažnije o čemu ste pisali u središnjemu dijelu eseja.

**RJEŠENJA ZADATAKA
(PRIMJERI OPISIVAČA)**

UVODNE UPUTE

- ▶ Pred vama su u natuknicama navedeni **primjeri opisivača** za školski esej na temelju prethodno postavljenoga zadatka: mogući **odgovor na polazno pitanje, argumenti i njihova razrada**.
- ▶ Važno je naglasiti da su navedeni opisivači samo **ogledni primjer**, što znači da je odgovor na polazno pitanje te argumente i njihovu razradu moguće i drukčije oblikovati. Dakle, predloženi su opisivači samo **jedan od načina** na koje možete napisati ovaj školski esej.
- ▶ Zapamtite da **sve što je ponuđeno ne mora biti i navedeno** u vašemu eseju, odnosno da u svoj esej ne morate uvrstiti sve argumente, kao ni sve natuknice u okviru jednoga argumenta. U razradi je dovoljno navesti **dva razrađena i potkrijepljena argumenta** za maksimalan broj bodova.

Sofoklo, *Antigona*

Ukratko predstaviti autora i djelo i oblikovati središnju tvrdnju kojom se odgovara na polazno pitanje.

Autor i djelo

- Sofoklo, starogrčki tragičar, antika (8. st. pr. Kr. – 476.) / klasično razdoblje antičke književnosti (5./4. st. pr. Kr.)
- tragedija *Antigona* utemeljena je na prokletstvu Edipova roda; općeljudska tema – odnos slobodnoga pojedinca i autoritarnoga vladara
- kompozicija: 7 činova pisanih heksametrom
- poštuje se Aristotelovo pravilo trojnoga jedinstva (jedinstvo mjesta, vremena i radnje)
- sadrži obilježja antičke tragedije: tragički lik, tragička krivnja, tragičan završetak i uzvišen stil

UVOD

Središnja tvrdnja (odgovor na polazno pitanje)

- U Sofoklovoj se tragediji glavna junakinja / protagonistica Antigona suprotstavlja vladaru Kreontu koji se svojom odlukom da se mrtvo tijelo njezina brata Polinika ne smije pokopati stavlja iznad božanskih zakona.
- Antigona se vodi božanskim zakonima i velikom sestrinskom ljubavlju dok Kreonta vode ljudski zakoni, odnosno osobni interesi i moć koju ima kao vladar.
- Iako je vođena visokim moralnim načelima, Antigona na kraju tragedije umire. Kreont ostaje živ, ali njegova kazna gora je od smrti: kažnjen je spoznajom da je kriv za smrt svoga sina i supruge.

Argumentacija: podupirući podatci / obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini).

Prvi argument

Antigona se, bez obzira na posljedice, ne pokorava vladarevoj naredbi.

- Dijalog između Kreonta i Antigone predstavlja vrhunac dramskoga sukoba. Iz polaznoga se teksta može vidjeti da je Antigona svjesna posljedica svojega čina: „Da ću mrijet, to znala sam (...)“
- Antigona je herojski lik – iznimni pojedinac koji se drži vlastitih uvjerenja i postupa prema njima bez obzira na cijenu koju će platiti.
- Kreont je tiranin, a moć mu daje titula vladara te se smatra vrhovnim autoritetom i optužuje svakoga tko drugačije misli. On ne prihvaća da Antigona bespogovorno ne poštuje njegovu odluku: „Pa opet usudi se kršiti naredbu?“
- Antigona se izravno suprotstavlja vladaru – nakon što je stražari dovode pred Kreonta zatekavši je kod Polinikova tijela, ona bez straha priznaje što je učinila.
- Kao tragička junakinja Antigona radije bira smrt nego da pogazi svoje moralne principe i iznevjeri svoga mrtvoga brata: „Pa tako i ja žalit neću, snađe l' me / Ovakva kob.“

RAZRADA

Drugi argument

Antigonu u postupcima vode moralni zakoni, a Kreonta osobni interesi.

- Sukob između Antigone i Kreonta uvjetovan je njihovim djelovanjem: Kreont Antigonu optužuje za izdaju, a ona mu se suprotstavlja braneći (nepisane) božanske zakone po kojima svaki čovjek ima pravo na pokop.
- U svojem monologu Antigona ukazuje Kreontu da se, kao smrtnik, ne može staviti iznad božanskih zakona: „Ovakvih zakona ti ljudma postavi; / Nit tvoj je, mišljah, proglas taj toliko jak, / Te ti ko smrtnik dići bi se mogao/ Nad božje, nepisane, stalne zakone.“
- Antigona je dosljedna u svojim postupcima nepokoravanju vlasti – iz toga sukoba ideala i stvarnosti proizlazi njezina tragička krivnja. To zapravo nije stvarna krivnja jer je Antigona djelovala vođena visokim moralnim načelima, ali upravo zbog te dosljednosti morala je platiti najvišu cijenu, tj. umrijeti.
- Kreont, s druge strane, pod svaku cijenu želi zadržati vlast i osvetiti se za neposluš, a ponajviše želi pokazati svoju moć koju mu prividno daje vladarska titula. Pritom ne želi poslušati savjete drugih ljudi: proroka Tiresiju koji ga upozorava na nepromišljen čin i sina Hemonu koji ga moli da promijeni svoju odluku.

Treći argument

Antigonina smrt ne znači Kreontovu pobjedu.

- Kreont kažnjava Antigonu – zatvara je u grobnicu namijenivši joj smrt .
- Hemon, Kreontov sin i Antigonin zaručnik, pokušava odgovoriti Kreonta od njegova nauma objašnjavajući da je Antigona samo slijedila božanske zakone te da i ostali stanovnici Tebe odobravaju njezin čin, ali se boje to javno izreći.
- Do preokreta radnje / peripetije dolazi kad Tiresija Kreontu proriče kaznu jer se oglušio na božje zakone, a Kreont potom mijenja svoju odluku, ali prekasno.
- Dramski sukob razrješava se Antigoninim samoubojstvom, nakon čega se Hemon ubija mačem. Čuvši za Hemonovu smrt, ubija se i Euridika, Kreontova žena i Hemonova majka.
- Kreont na kraju ostaje sam, svjestan da je kriv za tragičnu smrt svojih najbližih. Iako bi mu smrt bila manja kazna, on ostaje na životu kao opomena smrtnicima koji se usude pogaziti božje zakone i stavljati se iznad bogova.

Sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji.

- Suprotstavivši se vladaru Kreontu i njegovu proglasu kojim se ogriješio o božanske zakone, Antigona je kao tragička junakinja spremna snositi sve posljedice svojega plemenitoga čina, uključujući i smrt.
- Kreont, zaslijepljen moći koju ima kao vladar, postupa kao nedodirljiv autoritet kojemu je sve dopušteno ne razmišljajući o posljedicama koje će njegove odluke izazvati.
- U konačnici, sukob između slobodnoga pojedinca i vlasti dovodi do neizbježnoga tragičkoga kraja u kojemu Antigona umire slijedeći moralne zakone, a Kreont ostaje sam svjestan svojih pogrešaka koje su dovele do smrti njegovih najbližih.

August Šenoa, *Prijan Lovro*

UVOD

Ukratko predstaviti autora i djelo i oblikovati središnju tvrdnju kojom se odgovara na polazno pitanje.

Autor i djelo

- August Šenoa, hrvatski književnik; utemeljitelj hrvatske umjetničke proze (prva realistička novela, prvi umjetnički roman); stvorio je i odgojio hrvatsku čitateljsku publiku
- Šenoino doba / protorealizam / predrealizam (1860. – 1881.); javljaju se djela socijalne tematike (uz nacionalnu tematiku); miješaju se elementi romantičarskoga i realističkoga stila
- „Prijan Lovro“: realistička novela, građa iz suvremenoga života, tema društvenoga uspjeha (Šenoa je uvodi u hrvatsku književnost); autobiografski elementi
- uokvirena kompozicija: kritika suvremene hrvatske književnosti (okvir) i umetnuta priča o prijaju Lovri
- glavni lik: Lovro, siromašni pojedinac koji završava tragično zbog nepravednih društvenih odnosa

Središnja tvrdnja (odgovor na polazno pitanje)

Novela „Prijan Lovro“ pripada realističkim novelama:

- jer prikazuje suvremenu temu (socijalna tema: nepravedni društveni odnosi)
- jer glavni lik predstavlja tip realističkoga junaka: prijaj Lovro siromašni je student koji pokušava uspjeti u društvu
- jer je motivacija lika socijalno-psihološka.

RAZRADA

Argumentacija: podupirući podatci / obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini).

Prvi argument

Pripovjedač se zalaže za književne teme koje se bave suvremenim problemima.

- Novela „Prijan Lovro“ ima uokvirenu kompoziciju: u okviru se razgovorom između lijepa udovica i pripovjedača, koji je ujedno i književnik, prikazuje i komentira stanje u suvremenoj književnosti (između romantizma i realizma), a unutar okvira pripovjedač priča priču o prijaju Lovri.
- Lijepa udovica tvrdi da kod malih naroda, kojima pripada i hrvatski narod, nema zanimljivih likova ni velikih tema o kojima bi se moglo pisati u književnim djelima: „Jesu li pisci krivi da u nas nema velikih katastrofa koje znadu uzdrmati dušu? Jesu li pisci kadri naslikati u malenu okviru velike divske slike, može li u našim okolnostima postati kakav zanimljiv junak romanu?“
- Za razliku od udovice, pripovjedač smatra da se upravo kod malih naroda može naći mnogo velikih suvremenih tema i zanimljivih sudbina: „Upravo okvir naše malešnosti koja sapinje često smjelu dušu i žarko srce, rodi toliko borbe, toliko sukoba da će dušu silno potresti, i povijest ljudskoga srca u nas je toli razlika, toli živa da našim piscima ne treba nego prepisati je pa su napisali najljepši roman.“
- Da bi potkrijepio svoju tvrdnju, pripovjedač će udovici i okupljenom društvu ispričati tragičnu sudbinu jednoga takva junaka: to je prijaj Lovro, pripovjedačev prijatelj iz studentskih dana. Tom pričom prikazuje se tema društvenoga uspjeha: siromašni nadareni pojedinac pokušava vlastitim zalaganjem i radom uspjeti u društvu, ali to ne uspijeva zbog nepravednih društvenih odnosa.

- Pripovjedač se zalaže za načelo istinitosti, što je obilježje realističke poetike: naglašava da će prikazati stvarnost onakvom kakva jest: „Ne nadajte se, gospodo moja, da ću vam dokazati pričicu, složenu po pravilima umjetnosti; ne mislite da ću dozivati u pomoć oštru dosjetljivost ili bujnu maštu. Nipošto. Što vam evo kazujem, živa je i prosta istina.”
- Kad pripovjedač završi svoju priču o prijani Lovri, lijepa udovica bit će potresena tom pričom i priznat će da je Lovro pravi junak književnoga djela.
- **stilska obilježja:** pripovjedač u 1. licu (pisac August): pripovijeda iz perspektive lika koji sudjeluje u zbivanjima; autobiografski elementi
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** predrealizam – početci realističke poetike: suvremena tema, kritički pristup stvarnosti, književnik kao analitičar društva
- **uloga prvoga polaznog teksta:** dijalog između pripovjedača Augusta i lijepe udovice; nalazi se na početku novele; u ulomku se prikazuje pripovjedačevo viđenje aktualnoga stanja u hrvatskoj književnosti; to je okvir unutar kojega pripovjedač, potaknut riječima lijepe udovice o tome zašto ne čita hrvatsku književnost, pripovijeda priču o životu prijana Lovre

Drugi argument

Prijan Lovro zbog siromaštva i nepravednih društvenih odnosa ne uspijeva ostvariti svoj potencijal i završava tragično.

- Lik prijana Lovre Šenoa je osmislio prema stvarnomu čovjeku: to je slovenski filolog Lovro Mahnič, koji je bio Šenoin prijatelj, a družili su se tijekom studija u Pragu. Njegov životni put poslužio je autoru za ukazivanje na socijalnu nepravdu i društvene mehanizme zbog kojih takvi nadareni siromašni pojedinci završavaju tragično.
- Lovro je seosko dijete rođeno u siromašnoj obitelji. Nakon napuštanja školovanja za svećenika, kamo su ga poslali njegovi roditelji, zahvaljujući pomoći starca kanonika, Lovro je dobio mjesto odgajatelja u jednoj aristokratskoj obitelji (poslodavac mu je grof, predsjednik vlade). Tako je ušao u svijet bogatih: živeći u grofovoj kući, siromašni Lovro stekao je društveni ugled i gospodске navike te prividno pripadao tom svijetu sve dok njegova služba kod grofa nije završila. Nakon toga opet se našao na početku: morao se odreći svojih želja jer se nije uspio upisati na akademiju za diplomatsku službu pa je odlučio školovati se za učitelja. Međutim, nije imao novca za nastavak školovanja jer nije dobio stipendiju, ali onda mu je pomogao otac koji je zbog toga zapao u dugove.
- Tijekom studija Lovro je živio vrlo siromašno: otac se zadužio da bi ga mogao školovati i nije mu mogao slati dovoljno novca, a Lovro se zaduživao da bi mogao preživjeti. Očajan je jer zna da zbog njega obitelj može ostati bez svega.
- Gledajući Prag, Lovro razmišlja o tome je li čovjek sretniji ako manje zna: „Kaži mi – nastavi – nije li Jean Jacques Rousseau istinu govorio, odgovoriv dižonskoj akademiji da znanosti čovjeku više škode nego hasne?”
- Razočaran i ogorčen zbog činjenice da siromašni pojedinci poput njega unatoč trudu i radu ne mogu uspjeti, Lovro smatra da se nije ni trebao školovati: „Šta je meni trebalo stablo spoznanja? (...) Buditi znanjem želje u sebi a ne doviti se činu, letjeti mišlju preko mora, preko zvijezda, a tijelom biti prikovan do groba na jedno mjesto, to je prokletstvo.”

- Lovro otkriva prijatelju da ga takve misli već dugo muče: „Nosim ih uvijek sa sobom, brate, kao rob svoje verige.”
- Lovrina rezignacija odraz je svijesti o tome čega se sve morao odreći zbog siromaštva i činjenice da je njegovo školovanje uzrok očevim problemima: „Samo jednog bremena da se riješiti, bar bi mi verige lakše bile.”
- Želeći pomoći ocu, Lovro je spreman na očajnički potez: odlučio se oženiti radi koristi, ali vjenčanje je kasnije otkazao jer Minka nije bila bogata nasljednica.
- Pričom o prijanu Lovri ukazuje se na odnos viših slojeva prema pripadnicima nižih slojeva, odnosno odnos bogatih prema siromašnima: Lovro ne uspijeva dobiti mjesto na orijentalnoj akademiji iako je sve ispite izvrsno položio, a nije mu dodijeljena ni stipendija pa ne bi mogao nastaviti školovanje da se otac nije zadužio. Zbog očevih dugova osjeća se odgovornim, što uvjetuje njegove postupke (odluka o ženidbi bogatom djevojkom), a u konačnici dovodi do tragičnoga kraja.
- **stilska obilježja:** dijalog, upotreba upitnika i uskličnika upućuje na Lovrino duševno stanje (uznemirenost); pripovjedač u 1. licu (pisac August): pripovijeda iz perspektive lika koji sudjeluje u zbivanjima, autobiografski elementi
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** predrealizam – početci realističke poetike: književni lik kao tip (tipičan lik): Lovro kao tip siromašnoga studenta; kritički pristup stvarnosti, književnik kao analitičar društva
- **uloga drugoga polaznog teksta:** dijalog između pripovjedača Augusta i prijana Lovre; nalazi se u središnjem dijelu novele; uloga mu je psihološki okarakterizirati Lovru; u tom je razgovoru Lovro iznimno ogorčen zbog svega što je dotad proživio; postavlja se pitanje o smislu školovanja siromašne djece kad nemaju iste uvjete kao djeca iz bogatijih slojeva

Treći argument

Lovrini postupci uvjetovani su njegovim podrijetlom i karakterom.

- Na Lovrin životni put utjecala je njegova pripadnost nižem društvenom sloju (seosko dijete) i njegov karakter, odnosno njegova priroda. Takva socijalno-psihološka motivacija lika obilježje je realističke poetike.
- Socijalna motivacija Lovrina lika vidljiva je u situacijama kad najprije Lovrini roditelji, a potom i sam Lovro, zbog siromaštva moraju donijeti za život važne odluke. Odluke njegovih roditelja usmjeravaju Lovrin put na početku djela, a sve kasnije situacije uvjetovane su tom odlukom: da je ostao neuko seosko dijete, Lovro ne bi znao za druge mogućnosti i njegov život izgledao bi drukčije.
- Siromaštvo je uzrok i nekim Lovrinim odlukama: najprije je morao odustati od onoga što stvarno želi, tj. od studija kojim bi stjecao znanje, i odabrali učiteljski poziv koji mu omogućuje egzistenciju, a kasnije se odlučio bogato oženiti i tako spriječiti propast roditeljske kuće. Iako ova druga odluka nije moralna, donekle se može razumjeti ima li se u vidu materijalni položaj u kojemu se Lovro nalazi.
- Većina Lovrinih postupaka uvjetovana je socijalno-psihološki: uz socijalnu situaciju pokretač je radnje i njegov karakter, odnosno strastvena priroda, ponos i nepristajanje na kompromise. To je posebno vidljivo u odnosu s Malvinom, u neprihvatanju grofove pomoći za studij prava i sl.

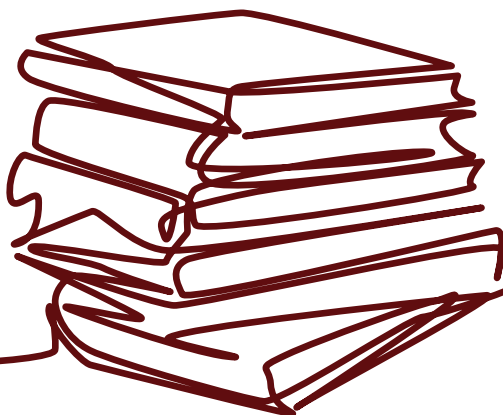
RAZRADA

- Pričom o tragičnoj sudbini prijana Lovre pripovjedač upućuje društvu kritiku zbog nepravednih društvenih odnosa, što je jedno od obilježja realističke poetike.
- **stilska obilježja:** socijalno-psihološka motivacija lika; pripovjedač u 1. licu (pisac August): pripovijeda iz perspektive lika koji sudjeluje u zbivanjima, autobiografski elementi
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** predrealizam – početci realističke poetike: književni lik kao tip (tipičan lik): Lovro kao tip siromašnoga studenta; socijalno-psihološka motivacija lika, kritički pristup stvarnosti, književnik kao analitičar društva

ZAKLJUČAK

Sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji.

- August Šenoa novelom „Prijan Lovro“ uvodi realističku poetiku u hrvatsku književnost.
- „Prijan Lovro“ pripada tipu uokvirene novele: unutar okvira kritički se ukazuje na stanje u suvremenoj hrvatskoj književnosti, a pričom o prijaju Lovri ilustrira se sudbina nadarenoga siromašnoga pojedinca koji tragično završava pokušavajući postići društveni uspjeh.
- Glavni je lik ove novele prijana Lovro, čovjek koji želi uspjeti u društvu, ali to ne uspijeva unatoč iznimnoj nadarenosti i trudu jer je društvo u kojemu Lovro živi utemeljeno na klasnim privilegijama. Lovro je tip realističkoga junaka (siromašni student), a njegovi postupci uvjetovani su socijalno-psihološki.
- Pripovijedajući o Lovrinu životnome putu, Šenoa kritički pristupa stvarnosti i ukazuje na nepravedne društvene odnose.

Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije

Ukratko predstaviti autora i djelo i oblikovati središnju tvrdnju kojom se odgovara na polazno pitanje.

UVOD

Autor i djelo

- Silvije Strahimir Kranjčević (1865. – 1908.), hrvatski pjesnik
- hrvatski realizam (1881. – 1892.) / kraj 19. stoljeća
- pjesničke zbirke: *Bugarkinje*, *Izabrane pjesme*, *Trzaji*
- tematika: domoljubna, socijalna, intimna / općeljudske teme
- stalni sukob između ideala i stvarnosti
- najznačajniji pjesnik hrvatskoga realizma; spoj pjesništva 19. stoljeća s modernističkom lirikom 20. stoljeća / početak moderne hrvatske lirike

NAPOMENA: Ako je tako postavljeno polazno pitanje, ključni događaji iz Kranjčevićeva životopisa mogu poslužiti za središnji dio eseja (argumentaciju). Navest ćemo neke od njih.

Iz životopisa: školovanje u rodnom Senju, nepoložena matura, školovanje za svećenika u Rimu, odlazak iz Rima (napuštanje školovanja), Zagreb (pravaški krug); život izvan domovine: posao učitelja u Bosni (vlasti ga premještaju iz grada u grad), Sarajevo (urednik časopisa *Nada*).

Središnja tvrdnja (odgovor na polazno pitanje)

- Kranjčević suvremenim temama pristupa kao realistički pjesnik: on se kritički odnosi prema društvu i ukazuje na negativne društvene pojave. Iako se bavi konkretnim društvenim problemima svog vremena, Kranjčević teme o kojima piše uzdiže na općeljudsku razinu, odnosno na propitivanje odnosa pojedinca i svijeta.

Argumentacija: podupirući podatci / obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini).

RAZRADA

Prvi argument

Kranjčević u svojim pjesmama prikazuje građansko društvo svog vremena i kritizira negativne društvene pojave: pokornost vladajućem sloju, socijalnu nepravdu, nemoral i sl.

- Kranjčevićovo stvaralaštvo u cjelini obilježeno je kritičkim pristupom društvenoj stvarnosti, a to je posebno vidljivo u njegovim antologijskim pjesmama „Gospodskomu Kastoru“ i „Eli! Eli! Lama azavtani?!“.
- U pjesmi „Gospodskomu Kastoru“ Kranjčević prikazuje aktualnu društvenu temu: odnos svojih suvremenika prema vladajućem sloju, pri čemu ukazuje na negativnu društvenu pojavu – ljudi se ponašaju pokorno da bi mogli lagodno živjeti.
- U prikazu društvene stvarnosti Kranjčević se služi ironijom i satinom.
- Već u samom naslovu pjesme vidljiva je ironija: Kastor je u grčkoj mitologiji bio jedan od najvećih grčkih junaka, a Kranjčevićev je Kastor pokoran gospodski psić.
- Lirski subjekt progovara u 1. licu, a izravnim obraćanjem i uzvišenim tonom pojačava se ironija.
- Ljudi poput Kastora nikada nemaju svoje mišljenje, nego se slažu s onim što drugi misle: „Al vi ste uvijek istoga mnijenja!“

- Pokornost vladaru naglašava se pjesničkom slikom u kojoj su suprotstavljeni ideali i pokoran način života: „I kad su ljsuke pale sa vašeg slijepoga vida, / Željeli nijeste pogledat u zrak; / Prvi vam korak bješe da svojoj gospođi bajnoj / Laznete skromno gospodsku petu.“
- Kritički pristup posebno dolazi do izražaja u uvođenju motiva umjetnosti: lirski subjekt navodi da Kastor ne cijeni pjesmu koju je za njega napisao jer nema od nje koristi: „Polažem lovor preda vas; / Slab je to darak, jestive više volite stvari“.
- Kranjčević se služi kontrastom: pjesma je pisana klasičnom strofom i ima uzvišen ton, ali taj je ton u suprotnosti sa sadržajem. Osim toga, Kranjčević uvodi izraze koji nisu svojstveni poetskom jeziku (npr. „masna kobasa“).
- U pjesmi „Eli! Eli! lama azavtani?!“ kritizira se nemoral svećenstva koje je iznevjerilo Kristovo učenje i ukazuje na socijalnu nepravdu.
- **stilska obilježja („Gospodskomu Kastoru“):**
 - satirična lirski pjesma
 - pjesma je utemeljena na kontrastima: Kastorovu pristupu svijetu suprotstavljen je život slobodnoga psa na ulici („trome, prostačke psine / podvita repa, kičme ko britva“); u suprotnosti su uzvišen ton pjesme i nepoetske riječi
 - uporaba stilskih figura radi naglašavanja temeljnih motiva i radi slikovitosti: elipsa („Zlatna metoda!“), usporedbe („prolazi starost kao u loju“), metafore („masna kobasa“, „lovor“), sarkazam („Najlakše k cilju podvita repa.“)
 - unošenje klasičnih/antičkih motiva: Letin žal, Gaea, klasična strofa, Apolo
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:**
 - Pjesma „Gospodskomu Kastoru“ nastala je dok je Kranjčević radio kao učitelj u Bosni. Objavljena je u „Vijencu“ (središnji časopis hrvatskoga realizma) 1891. godine.
 - U razdoblju hrvatskoga realizma književnici kritički pristupaju stvarnosti. U svojoj poeziji Kranjčević se bavi aktualnim društvenim temama i kritički ukazuje na društvene probleme.
- **uloga teksta:** pjesma je reprezentativni primjer pjesme u kojoj se kritički pristupa stvarnosti.

Drugi argument

Kranjčević svoje teme postavlja na općeljudsku razinu: u njima se bavi odnosom pojedinca i svijeta te sukobom ideala i stvarnost.

- Pjesnik je za Kranjčevića pobunjeni pojedinac: on je čovjek koji slijedi svoje ideale bez obzira na to što ga drugi ne razumiju. Njegova je zadaća biti vizionar, čovjek koji će voditi narod i ukazati mu na prave vrijednosti.
- U „Gospodskomu Kastoru“ tematizira se ljudsko licemjerje, odnosno pokornost radi vlastite koristi. U pjesmi se kritizira gubitak ljudskoga dostojanstva i pokornost vladaru kao način života većine ljudi u bilo kojem vremenu, tj. ne samo u Kranjčevićevo vrijeme.
- Pjesma „Gospodskomu Kastoru“ pisana je u obliku alegorije (djelo u cjelini ima preneseno značenje): lirski subjekt obraća se gospodskom psu Kastoru i prikazuje njegov život od dolaska na svijet do starosti, ali pritom zapravo prikazuje čovjekov život, što na kraju pjesme i otkriva: „Sve mi se čini, da ste – uglavnom – svojom metodom, / Kastore, malko slijedili – ljude!“ To nisu samo ljudi u Kranjčevićeva doba, to su ljudi u bilo kojem vremenu.
- U pjesmi „Mojsije“ ukazuje se na tragičnu sudbinu vizionara, tj. pjesnika proroka i ljudsku nezahvalnost.

RAZRADA

● **stilska obilježja (stvaralaštvo u cjelini):**

- bogatstvo pjesničkoga jezika
- retoričnost (zahtjev za promjenom stanja, buntovnost)
- socijalni motivi, biblijski motivi, klasični motivi
- kršćanska simbolika, alegorija

● **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:**

- Kranjčevićev pesimizam ukazuje na čovjekov egzistencijalni i društveni položaj, a njime se istovremeno izražava pjesnikov prosvjed i potreba stvaranja boljega svijeta.
- Kranjčevićeva poezija istovremeno je završetak starijega i početak novoga, modernističkog razdoblja u hrvatskom pjesništvu.

ZAKLJUČAK

Sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji.

- Kranjčević kreće od konkretnih društvenih tema, ali ih onda razvija u općeljudske teme
- kritički pristup stvarnosti u duhu realističke poetike
- socijalne teme u čijemu je središtu položaj čovjeka u svijetu
- lirski subjekt kao pobunjeni pojedinac
- Kranjčevićev doživljaj pjesnika: pjesnik prorok, vizionar

Antun Gustav Matoš, *Cvijet sa raskršća*

UVOD

Ukratko predstaviti autora i djelo i oblikovati središnju tvrdnju kojom se odgovara na polazno pitanje.

Autor i djelo

- Antun Gustav Matoš: novelist, pjesnik, putopisac, esejist, kritičar; najznačajniji predstavnik hrvatske moderne
- hrvatska moderna (1892. – 1914.): stilski pluralizam, lirski pjesnik i novela (dominantne književne vrste)
- dezintegracija realističke proze: u prvi plan stavlja se psihologija lika, a fabula je u drugom planu
- modernistički likovi: najčešće umjetnici i intelektualci, pasivni pojedinci koji se ne uklapaju u sredinu, zaokupljeni su svojim unutarnjim životom, a uglavnom završavaju tragično
- Matoševe novelističke zbirke: „Iverje“, „Novo iverje“, „Umrne priče“; dva tematska kruga (impresionističke novele i simbolističke novele)
- „Cvijet sa raskršća“ – modernistička novela / simbolistička novela / lirski roman

Središnja tvrdnja (odgovor na polazno pitanje)

U noveli „Cvijet sa raskršća“:

- ideali i stvarnost nalaze se u nepomirljivu sukobu, odnosno ideali se ne mogu ostvariti u stvarnome svijetu
- sukob ideala i stvarnosti prikazan je iz perspektive umjetnika Solusa koji luta svijetom u potrazi za ljepotom.

RAZRADA

Argumentacija: podupirući podatci / obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini).

Prvi argument

Solus predstavlja modernoga umjetnika koji teži idealnoj ljepoti i ne pristaje živjeti prema društvenim konvencijama.

- Solus je čovjek koji ne pristaje na konvencije građanskoga života, a iznad svega cijeni slobodu. On putuje svijetom u potrazi za ljepotom: „Ja sam putnik. Putujem pješke oko svijeta. Što je lijepo, uhvatim fotografskim aparatom. To je jedini zanat koji znam.“
- Već Solusovo ime (lat. solus – sam) upućuje na njegov odnos prema svijetu: bira samoću i izdvojenost umjesto života u zajednici s drugim ljudima.
- Iako nije sretan, Solus je radije odabrao samoću jer svijet i ljude u njemu doživljava na negativan način: „Naša zemlja je puna velikih ropskih gradova. Zato bježim iz varoši i kružim sam, slobodan kao soko. Ovo je teško, ja sam nesrećan, ali živjeti sa ljudima, sa lašcima, bilo bi mi još gore.“
- On smatra da vanjski svijet nije važan, odnosno da se čovjek u njemu ne osjeća sretnim, te da se treba okrenuti promatranju duhovnoga svijeta: „Ne žalite, ne tugujte za očima, lijepa Izabelo. Čovjek vidi da ne vidi, i žali što je vidio. Kada hoću da gledam, zatvaram oči kao vi i gledam u tminu, u sebe.“
- Susret s Izabelom Solus doživljava kao susret s nečim iznimno lijepim, gotovo nadnaravnim, s nečim što dotad nije susreo: „Najljepše što sam dosele vidio to ste vi, Izabelo, ljepša od mora i od strijele, od cvijeta i od svijeta. Vi ste najljepša... da, vi, vi...“

- Kao umjetnik Solus je svjestan da Izabela predstavlja ljepotu za kojom traga lutajući svijetom. Za njega vrijeme u tom trenutku staje i on želi da taj trenutak nikad ne prođe: „Časovi oslijepiše, vrijeme prestade teći i rušiti.“
- Međutim, taj trenutak ne može potrajati: iako je svjestan da je Izabela zapravo idealna ljubav koju je slučajno susreo, Solus zna da se ona ne može ostvariti u zbilji zbog okrutnosti svijeta (drugih ljudi) i da mora nastaviti lutanje.
- **stilska obilježja:** dijalog; emocionalnost vidljiva u uporabi interpunkcije (upitnik, uskličnik, trotočka); pripovjedač u 1. licu – događaji se pripovijedaju iz perspektive glavnoga lika; lirski obilježja: slikovitost, uporaba sinestezije, usporedbe
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:**
 - modernistička proza: u prvom je planu lik, a fabula je u drugom planu
 - Solus kao moderni umjetnik koji ne pristaje na konvencionalni život, već traga za ljepotom
 - likovi kao simboli: Solus (simbol umjetnika), Izabela (simbol idealne ljepote i ljubavi)
 - cvijet kao simbol ljepote u Matoševoj prozi i poeziji
 - simbolistička novela (kozmpolitska sredina, likovi kao simboli, miješanje jave i sna)
 - estetizacija proznoga izraza
- **uloga polaznoga teksta:** središnji dio novele – taj je ulomak prikaz sudbonosnog susreta Solusa i Izabele, moguća prekretnica jer Solus treba odlučiti: život u stvarnosti ili život u skladu s idealima; prethodio mu je pripovjedačev doživljaj Izabele kao ideala ljepote, a nakon tog dijaloga Solus shvaća da ne može ostati s Izabelom i odlučuje nastaviti lutanje

Drugi argument

Stvarni svijet ne dopušta ostvarenje umjetnikovih ideala.

- U „Cvijetu sa raskršća“ paralelno postoje dva svijeta: stvarni svijet i idealni svijet (Izabela), a do njihova spajanja nikad ne može doći.
- Stvarni svijet, odnosno svijet po čijim pravilima umjetnik ne pristaje živjeti, prikazan je kao okrutan svijet u kojemu nema slobode, a ljudi nisu iskreni, pa ga Solus doživljava kao mučilište. On se izdvaja iz takva svijeta i luta sam u potrazi za idealnim, duhovnim svijetom – svijetom umjetnosti i ljepote.
- Solus sebe uspoređuje s vukom iz basne koji je radije odabrao težak život pun neizvjesnosti i gladi nego da živi ropski, tj. na lancu.
- Kad susretne lijepu Izabelu, Solus zna da je našao ono za čim traga, ali je istovremeno i svjestan da nije spreman na kompromis. Naime, on ne može žrtvovati slobodu koja mu je potrebna da bi bio umjetnik, a nema ni materijalnih uvjeta za život s Izabelom. Zbog toga njihova ljubav ne može opstati u stvarnosti.
- Tu situaciju dodatno pojačava pojava Izabelina oca sa slugama: oni su predstavnici stvarnosti, a za njih je Solus samo skitnica koji može uživati djevojci.
- Na kraju Solus nastavlja svoj put sam: i dalje traga za idealnim svijetom svjestan da se ljepotu može susresti (poput Izabele), ali se ona ne može dosegnuti u stvarnosti, odnosno lutanje nikad ne može završiti.
- **stilska obilježja:** kontrast kao pripovjedni postupak (stvarnost – ideali); pripovjedač u 1. licu – događaji se pripovijedaju iz perspektive glavnoga lika

RAZRADA

- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:**
 - modernistička proza: umjetnik u sukobu sa svijetom
 - likovi kao simboli: Solus (simbol umjetnika), Izabela (simbol idealne ljepote i ljubavi)
 - cvijet kao simbol ljepote u Matoševoj prozi i poeziji
 - raskršće kao simbol mjesta/situacije kad treba donijeti odluku presudnu za daljnji život
 - simbolistička novela (kozmpolitska sredina, likovi kao simboli, miješanje jave i sna)
 - estetizacija proznoga izraza
- **uloga polaznoga teksta:** središnji dio novele – u njemu se prikazuje tema sukoba ideala i stvarnosti; taj je sukob nerazrješiv, što pokazuje i završetak novele

ZAKLJUČAK

Sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji.

- U simbolističkoj noveli „Cvijet sa raskršća” suprotstavljaju se dva svijeta: stvarni svijet u kojemu umjetnik živi i idealni svijet za kojim umjetnik lutajući traga.
- Glavni lik Solus simbol je modernoga umjetnika: on u jednom trenutku nailazi na ono za čim traga (Izabela kao simbol umjetnosti, idealne ljepote, idealne ljubavi), ali svjestan je da se takav ideal ne može ostvariti u stvarnom svijetu pa nastavlja svoje lutanje.
- Dva svijeta (stvarni svijet, duhovni svijet) postoje paralelno, ali do njihova spajanja nikad ne može doći.

Franz Kafka, *Preobražaj*

UVOD

Ukratko predstaviti autora i djelo i oblikovati središnju tvrdnju kojom se odgovara na polazno pitanje.

Autor i djelo

- Franz Kafka, jedan od najznačajnijih književnika / najzagonetnijih književnika 20. stoljeća
- avangarda (od 10-ih do 30-ih godina 20. st.)
- moderna pripovijetka – iako se pojavljuju ekspresionistički i nadrealistički elementi, ne može se potpuno svrstati ni u jedan avangardni pravac
- pripovijetka je sastavljena od triju nenaslovljenih dijelova, a događaji se nižu kronološkim slijedom
- egzistencijalna tema – odnos pojedinca i svijeta / tema obiteljskih odnosa, odnosno čovjekova otuđenost
- glavni lik: trgovački putnik Gregor Samsa koji se budi preobražen u kukca, ali zadržava ljudsku svijest

Središnja tvrdnja (odgovor na polazno pitanje)

Obiteljski odnosi određuju sudbinu glavnoga lika i dovode do njegova tragičnoga kraja:

- jer obitelj Gregora nakon preobrazbe doživljava kao teret i nije spremna brinuti se o njemu
- jer obitelj svojim postupcima dovodi Gregora do postupnoga odustajanja od života.

RAZRADA

Argumentacija: podupirući podatci / obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini).

Prvi argument

Kad Gregor nakon preobrazbe postane drukčiji i nemoćan, obitelj ga više ne doživljava kao ljudsko biće.

- Gregor Samsa trgovački je putnik koji se brine o svojoj obitelji (nezaposlenomu ocu, bolesnoj majci, mlađoj sestri) – radi naporan posao koji ne voli zanemarujući vlastite potrebe.
- Svjesna Gregorove uloge, obitelj se prema njemu odnosi s određenim poštovanjem, ali to je poštovanje zasnovano na koristi; nakon preobrazbe obitelj ga najprije zanemaruje, a zatim i odbacuje.
- Prvi susret obitelji s Gregorom nakon preobrazbe izaziva šok: majku hvata panika, otac ga tjera štapom i novinama u sobu, a onda i udara.
- Sestra preuređuje Gregorovu sobu iznoseći namještaj (krevet, pisaći stol) i Gregoru drage predmete (sliku na zidu) i tako mu oduzima sve ono što ga čini čovjekom.
- Gregor izbjegava susrete s majkom jer je njegova pojava uznemiruje (nesvjestica).
- Brigu o Gregoru obitelj prepušta dvorkinji koja se prema Gregoru ne odnosi kao prema čovjeku, nego kao prema stvorenju koje u njoj potiče radoznalost.
- Nakon epizode s podstanarima (kojima je Gregor bio zanimljiviji od sestrine glazbe) sestra, nazivajući ga pogrdnim imenom, jasno daje do znanja da Gregora više ne smatra bratom: „Ne želim pred ovom nemani izgovoriti bratovo ime...“
- Među članovima obitelji vlada otuđenost, nema ljubavi ili razumijevanja, ali se zapravo ništa nije promijenilo: prije preobrazbe Gregor je bio samo izvor financija, a sada je beskoristan stvor.

- Vidljivo je da obitelj o Gregoru govori kao da ga nema, a on se ne buni: odustao je od sebe i od života.
- **stilska obilježja:** dijalog; pripovijedanje (pripovjedač u 3. licu) – hladno, neutralno, poput izvješća, bez pripovjedačeva komentara (takav način pripovijedanja stvara osjećaj tjeskobe); paradoks (spaja se nespojivo – realistično i fantastično)
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** elementi ekspresionizma (dojam tjeskobe) i nadrealizma (miješanje stvarnosti i sna)
- **uloga polaznoga teksta:** kraj pripovijetke / treći dio; obitelj odlučuje da se mora riješiti Gregora, što predstavlja vrhunac prikaza obiteljskih odnosa u dehumaniziranu svijetu

Drugi argument

Gregor članovima obitelji predstavlja teret.

- Sestra ne može kontrolirati svoje osjećaje: ona nema razumijevanja ni empatije za Gregora i otvoreno pokazujući ljutnju, glasno izgovara misao da se obitelj mora pokušati otarasiti Gregora koji za njih nije ljudsko biće, nego smetnja.
- Za sestru je suživot s Gregorom „vječito mučenje” i upravo ona, o kojoj se Gregor najviše brinuo želeći joj osigurati dobro obrazovanje, ocu iznosi prijedlog koji će dovesti do tragičnoga kraja: „Moramo nastojati da ga se oslobodimo.”
- Nakon što se sestra požalila na Gregorovo ponašanje (svojim tijelom zaklonio je sliku na zidu i nije dopustio da je iznesu), otac ga je gađao jabukama i ozlijedio ga, a život mu je spasila majka moleći oca da ga ne ubije.
- Obitelj Gregorovu smrt prihvaća s olakšanjem: prvobitnu uznemirenost ubrzo zamjenjuje užurbani odlazak u Gregorovu sobu, kao da se žele uvjeriti da su se doista riješili tereta.
- Nakon što je dvorkinja metlom odgurnula Gregorovo tijelo, majka je nije ni pokušala spriječiti u tome neljudskom činu: „Gospođa Samsa se trže kao da želi zaustaviti metlu, ali to ne učini.”
- Gregorova smrt za obitelj predstavlja novi početak: podstanarima daju otkaz, rješavaju se dvorkinje, odlaze na izlet i razmišljaju da bi se Greta mogla udati.
- **stilska obilježja:** dijalog; pripovijedanje (pripovjedač u 3. licu) – hladno, neutralno, poput izvješća, bez pripovjedačeva komentara (takav način pripovijedanja stvara osjećaj tjeskobe); paradoks (spaja se nespojivo – realistično i fantastično)
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** elementi ekspresionizma (dojam tjeskobe) i nadrealizma (miješanje stvarnosti i sna)
- **uloga polaznoga teksta:** završni dio pripovijetke / treći dio; obitelj je sretna što se riješila Gregora; prikaz dehumanizirana svijeta

Treći argument

Zbog nehumanih postupaka članova obitelji Gregor Samsa postupno kopni i odabire smrt.

- Nakon preobrazbe u kukca Gregor je zatočen u svojoj sobi u koju ulazi samo sestra.
- Gregor sluša obiteljske razgovore iz kojih saznaje da je svaki član obitelji zaokupljen svojim brigama i poslom pa Gregoru ne osiguravaju ni ono osnovno: njegova je soba sve zapuštenija, prljavija, nije im važno je li Gregor jeo.

RAZRADA

- Svoje negodovanje zbog novonastale situacije, ljutnju i ružne riječi upućene Gregoru obitelj iskazuje bez zadržke, a Gregor ih sluša.
- Gregora je u početku obuzimao bijes jer su s njim loše postupali: sestra bi nogom gurnula bilo kakvo jelo u Gregorovu sobu, ne zabrinjava je što je nalazila netaknutu hranu koju bi samo uklonila metlom.
- Gregor se pri sestrinu dolasku namjerno postavljao na mjesta puna prljavštine da bi sestri pokazao svoje negodovanje, ali ona uopće nije reagirala.
- Obitelj kasnije brigu o Gregoru prepušta dvorkinji koja je gruba i bezosjećajna.
- Svjestan da ga obitelj ne doživljava kao čovjeka, Gregor odustaje od života u takvoj zajednici, odnosno odlučuje umrijeti, čime se posljednji put žrtvuje za obitelj.
- **stilska obilježja:** kafkijanska atmosfera (tjeskobna atmosfera, bezizlazne situacije), paradoks (spaja se nespojivo – realistično i fantastično)
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** moderna pripovijetka u kojoj se prikazuje otuđeni pojedinac; dehumanizirani svijet / svijet u kojemu ne postoje obiteljski odnosi utemeljeni na ljubavi i odricanju / nemogućnost komunikacije; avangardni stilski postupci (ekspresija svijeta, miješanje realnoga i fantastičnoga)

ZAKLJUČAK

Sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji.

- Kafka u „Preobražaju” prikazuje dehumanizirani svijet u kojemu obiteljski odnosi nisu utemeljeni na međusobnom razumijevanju, već na koristi.
- Trgovački putnik Gregor Samsa predstavlja otuđenoga pojedinca u takvu svijetu.
- Obitelj se odriče Gregora u kojemu ne prepoznaje sina i brata, već ga doživljava kao čudovište. Njihov odnos prema Gregoru dovest će do njegova tragičnoga završetka: svjestan da je obitelji beskoristan i smetnja, Gregor odustaje od života.

Ranko Marinković, *Kiklop*

UVOD

Ukratko predstaviti autora i djelo i oblikovati središnju tvrdnju kojom se odgovara na polazno pitanje.

Autor i djelo

- Ranko Marinković: pripovjedač, dramatičar, kazališni i filmski kritičar, esejist
- druga moderna (1952. – 1969.)
- roman „Kiklop“ (1965.): egzistencijalistički roman, ali nekim svojim obilježjima (npr. intertekstualnost) najavljuje postmodernizam
- tri ključne teme: život, strah, smrt; dominantna tema – strah
- naslov: kiklop (mitološko biće, kanibal) kao metafora za rat / uništenje / ugroženost čovjeka u ratu
- glavni lik Melkior Tresić: intelektualac koji pokušava izbjeći mobilizaciju i tako preživjeti u ratnim vremenima
- Melkior je kao intelektualac sklon promatranju i analizi; u središtu je romana njegova svijest i podsvijest
- radnja romana obuhvaća vrijeme od jeseni 1940. do proljeća 1941. godine; dominantan je osjećaj straha; zbivanja se prikazuju iz Melkiorove perspektive; pripovjedač je u 3. licu, ali se glas pripovjedača često isprepleće s Melkiorovim glasom

Središnja tvrdnja (odgovor na polazno pitanje)

Melkiora Tresića smatra se antijunakom:

- jer osjeća strah za vlastiti život i čini sve da bi preživio u teškim vremenima, a zbog straha je nesiguran i pasivan
- jer kao intelektualac promišlja o sebi i svijetu, ali ne čini ništa kako bi se nešto promijenilo
- jer mu zaokupljenosti time kako preživjeti usmjerava način razmišljanja i djelovanja.

RAZRADA

Argumentacija: podupirući podatci / obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini).

Prvi argument

Melkior nije junak, on je zbog straha nesiguran i pasivan.

- Melkior Tresić, profesor filozofije i novinar, intelektualac je koji živi u Zagrebu. Boji se da će biti mobiliziran i poslan na ratište pa se izglednijuje kako bi ga proglasili nesposobnim za vojsku.
- I u susretima s kiromantom Atmom Melkior osjeća nesigurnost i nelagodu, a ponekad i strah, jer mu se čini kao da Atma zna njegove skrivene misli.
- Odabirom prezimena „Tresić“ autor ukazuje na strah kao Melkiorovu dominantnu emociju: ona utječe na njegov doživljaj svijeta i upravlja njegovim postupcima čineći ga nesigurnim i pasivnim.
- Melkior većinu vremena provodi lutajući gradskim ulicama i družeći se s boemskim društvom u Dajdamu, koje sebe naziva Parampionskom braćom. U njegovu je središtu cinik Maestro, urednik gradske rubrike, a svojim duhovitim ispadima goste često zabavlja i lakrdijaš Ugo, Melkiorov prijatelj. Za razliku od Melkiora, oni se ponašaju kao da prijetnja ratom ne postoji: piju, zabavljaju se i raspravljaju o intelektualnim temama najčešće na ironičan način.

- U prvom polaznom tekstu Melkior se nalazi u Dajdamu i osjeća se nesigurno jer mu se Ugo glasno obraća pred svima i izvodi svoju malu predstavu za okupljeno društvo. Melkiorov osjećaj neugode pojačava činjenica da se u Dajdamu nalazi i Vivijana, žena u koju je potajno zaljubljen.
- Ugo na svoj teatralan način pred svima razotkriva što Melkiora muči i pritom ga, iako prikriveno, javno ismijava: „(...) sramota za jednog parampionskog veterana da se zatvara u svoj mali tajni laboratorij gdje danonoćno destilira ekstrakt najkorozivnijeg antimilitarističkog raspoloženja, koje bi se, u daljnjim kemijskim postupcima, moglo nazvati i protudržavnim.“
- Osim toga, Ugo okupljenom društvu otkriva na koji način Melkior pokušava izbjeći mobilizaciju: „(...) viđa se po uglovima na invalidskim vagama u tajnoj misiji kontroliranja težine svoga nenado-knadvoga tijela s osobitim obzirom na neke tamo vrlo dobro poznate vojne propise.“
- Ugo ne ismijava samo Melkiorove postupke, već ismijava i njegove umjetničke ambicije: „Ima on i jednu takvu pjesmu u kojoj je sve to i pjesnički rečeno. Ne znam joj, doduše, naslova, ali nije ni potreban, a možda ga i nema, je li Eustahije?“
- Iako je javno ismijan, Melkior ostaje pasivan i ne čini ništa da promijeni tu situaciju. Umjesto da se suprotstavi Ugu, on ga moli da prestane sa svojom predstavom, ali Ugo ga ne sluša, nakon čega Melkior odlazi iz Dajdama.
- Melkiorova pasivnost vidljiva je u mnogim situacijama u romanu. Primjerice, kad ga Ugo zatekne kod invalidove vage i napravi malu uličnu scenu za okupljene građane, a zatim ode, Melkior ostaje zbunjen pred ljudima koji ga optužuju za prijevaru i samo pokušava što prije otići. Takav je i u epizodi s Cvikerom: iako zna da je prevaren, on se ne buni, već mu daje novac.
- **stilska obilježja:** dijalog; pripovjedač u 3. licu, ironija (Ugovo obraćanje Melkioru), oponašanje uzvišenoga stila u Ugovu obraćanju; emocionalnost izražena uskliknicima (Melkiorov pokušaj da spriječi Uga u govorenju)
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** druga moderna – egzistencijalistički roman; tematiziranje graničnih ljudskih situacija (strah, smrt); lik dezorijentiranoga intelektualca
- **uloga prvoga polaznog teksta:** boemsko društvo u Dajdamu (prvi dio romana, tj. prije odlaska u vojsku; kraj drugoga poglavlja); Melkior se neko vrijeme nije pojavljivao pa ga Ugo pred svima teatralno pozdravlja (naziva ga Eustahije), a Melkior ga nastoji ušutkati jer se osjeća osramoćenim; u ulomku se na ironičan način prikazuje kako Melkior pokušava izbjeći mobilizaciju (Ugova perspektiva); Melkiorov odnos prema tijelu (izgladnjivanje) jedan je od temeljnih motiva u romanu

Drugi argument

Melkior je intelektualac koji razmišlja o svijetu, ali ne čini ništa da svijet postane bolji.

- Melkior je intelektualac, a kao takav sklon je promatranju i analizi. Pritom promatra i analizira vanjski svijet, ali i svoj unutarnji svijet, odnosno kako stvarnost djeluje na njega.
- Odlično poznaje povijest, filozofiju i umjetnost, a svoje spoznaje primjenjuje na konkretnu stvarnost kojoj pripada. Pritom je vrlo često ironičan i služi se igrom riječi: primjerice, povijest (historiju) naziva „histerija“. Takvim postupkom pokazuje svoj odnos prema povijesti kao nizu ratova koji se vode u nečije ime, ali kritički pristup ostaje samo u njegovim razmišljanjima jer Melkior ne čini ništa kako bi pokušao nešto promijeniti. Takav je zbog povijesnoga trenutka u kojemu se nalazi: on je intelektualac zaokupljen mišlju kako preživjeti u ratnim vremenima.
- Zbog straha koji osjeća Melkior nije slobodan, a taj strah sve njegove misli u konačnici svodi na to kako se pritajiti i preživjeti.

- Unatoč svim naporima Melkior nije uspio izbjeći mobilizaciju. Nakon neugodnoga iskustva s nadređenima dospio je u bolnicu, a nakon incidenta s pukovnikom premješten je na Nervni odjel.
- U drugom polaznom tekstu prikazuje se situacija u kojoj Melkiora u bolnici posjećuje njegov prijatelj Krele, čovjek koji mu je na sve načine nastojao pomoći. Krele je zabrinut za Melkiorovo psihičko stanje: „Ma što je, brate, s tobom? Sasvim su te ošamutili. Ti pod hitno moraš odavle! Ovdje ćeš podivljati.”
- Melkior je kao intelektualac u vojnoj sredini potpuno dezorijentiran, a sveden je samo na dimenziju preživljavanja. Pritom se ne ponaša kao intelektualac, nego kao primitivno biće kojim vlada nagon: „Kubni centimetar vode, prljave! – ubaci žestoko – da živim kao mikrob, to je meni dovoljno.”
- Središnji je dio ulomka Kreletov odgovor na Melkiorovo pitanje u kojemu prikazuje ono što se od intelektualca očekuje, a što Melkior ne čini: „Pisao bih knjige, razmišljao, objašnjavao budalama, jednom riječi – osolio bih glupi svijet. Bio bih na nivou... kaže li se to tako, do đavola?”
- Iako to Krele ne govori s određenom namjerom, u njegovim riječima Melkior osjeća kritiku svojega ponašanja i to na trenutak na njega djeluje: „Melkior se nije smijao. Srdio se zbog toga što se mora stidjeti.”
- Međutim, odmah nakon toga u Melkiorovoj svijesti javlja se otpor prema bilo kakvu djelovanju i on u svojim mislima Kreleta ironično naziva „vjernikom”, sumnja u njegove dobre namjere i izruguje se općem mišljenju o ulozi intelektualca u svijetu: „Gospode, pa ja bih sada zbog njega morao uzeti neku ulogu, javno glumiti, biti ideal, vođa... Koještarija!”
- Melkior poznavanje književnosti primjenjuje u vlastitom životu: odlučuje glumiti ludilo (poput Hamleta) da bi preživio u postojećoj situaciji, a Krele je nesretan jer misli da mu je prijatelj poludio. Međutim, unatoč Kreletovoj reakciji Melkior nastavlja s takvim ponašanjem.
- Kad se nakon oslobođenja od vojne obveze vrati u Zagreb, Melkior i dalje osjeća strah, ali njegovi postupci nakon Maestrove smrti ukazuju na psihičko rastrojstvo: dok svi bježe, on se javlja za vojnu službu, a nakon toga odlazi na periferiju i, sveden na razinu bića koje vodi nagon, puzeći odlazi u Zoopolis.
- **stilska obilježja:** dijalog; pripovjedač u 3. licu; uporaba nezavršenih rečenica (trotočje) kao odraz Kreletove zabrinutosti i zbunjenosti u dijalogu s Melkiorom; Melkiorov sarkazam (čovjek kao mikrob); emocionalnost izražena uskliknicima i trotočkom (Krele), isprekidanost misli izražena trotočkom (Melkior)
- **povezanost s književnopovijesnim kontekstom:** egzistencijalna tema u kojoj se postavlja pitanje čovjekove odgovornosti
- **uloga drugoga polaznog teksta:** nalazi se u drugom dijelu romana (Melkior u vojsci; dijalog Melkiora i Kreleta nakon Melkiorova premještanja na Nervni odjel); ulomak je značajan zbog postavljanja pitanja o odgovornosti intelektualca prema društvu; Melkiorova prva reakcija (stid) ukazuje na Marinkovićev autorski stav

Treći argument

Melkior zbog usmjerenosti na vlastiti opstanak ne može slobodno razmišljati i djelovati.

- Melkior je zaokupljen strahom, odnosno razmišljanjem o tom kako ostati živ, i to upravlja njegovim postupcima. Zbog toga je, primjerice, počeo razmišljati o svome tijelu kao o onome što ga može ugroziti jer traži hranu, a on ne smije toliko jesti jer će ga proglasiti sposobnim za rat.
- Zamišljajući dramu o brodolomcima na ljudožderskom otoku (drugi plan fabule), Melkior pokazuje što se događa s ljudima koji su dobro ugojeni, odnosno neizravno ukazuje na svoju situaciju zbog koje se mora izgladnjivati da bi preživio.

RAZRADA

- Iako posjećuje Dajdam, Melkior ne sudjeluje u njihovim intelektualnim raspravama i pijankama. On je u ulozi promatrača, a njima gotovo zavidi što se u takvim vremenima mogu ponašati kao da se ništa ne događa.
- I kad razmišlja o svijetu, Melkior u prvi plan stavlja vlastiti opstanak. Primjerice, dolazi do zaključka da je inteligencija ta koja je predodređena za tragična stradanja, a ljude koji ne pripadaju inteligenciji smatra povlaštenima jer ih je život poštedio.
- Da nije bio toliko usmjeren na sebe, Melkior je mogao zaključiti da su Kurt i Atma vjerojatno špijuni jer su se smjestili u blizinu vojarne kako bi mogli promatrati što se u njoj zbiva.
- U jednoj situaciji u romanu Melkior je ipak pobijedio strah: suprotstavio se tramvaju kao simbolu sile koja ga može ubiti. Međutim, ni nakon toga nije promijenio svoje ponašanje: i dalje je svoje postupke usmjeravao prema preživljavanju.
- Završna epizoda romana ukazuje na Melkiora kao antijunaka: odlazeći u Zoopolis, on simbolično prestaje biti čovjekom jer u njemu prevladava nagon za preživljavanjem.

Sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji.

ZAKLJUČAK

- Tri su središnje teme u romanu „Kiklop“: život, strah i smrt, a dominantna je tema straha zbog predstojećega rata. Glavni je lik Melkior Tresić koji predstavlja intelektualca u ratnim vremenima.
- Melkior nije junak romana u tradicionalnom smislu: on je zapravo antijunak, čovjek kojim dominira strah čineći ga nesigurnim i pasivnim. Iako je intelektualac koji promišlja o sebi i svijetu, Melkior ne pokušava djelovati jer je sav usmjeren na očuvanje vlastitoga života.
- U romanu se ukazuje na strah kao emociju koja uvjetuje čovjekove postupke i spušta ga na razinu preživljavanja, odnosno oduzima mu ono što ga čini čovjekom, a to je sloboda razmišljanja.

DODATAK: Tablica za pisanje koncepta školskoga eseja

UVOD

autor, djelo:

središnja tvrdnja:

RAZRADA

prvi argument:

obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini):

drugi argument:

obrazloženje, potkrepljivanje (ulomak, djelo u cjelini):

ZAKLJUČAK

sadržajna poveznica s uvodom i razradom, sažeto isticanje najvažnijega u argumentaciji:

BILJEŠKE

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

BILJEŠKE

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

BILJEŠKE

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

BILJEŠKE

A series of horizontal dotted lines for writing notes.